

BAJAI HONPOLGÁR

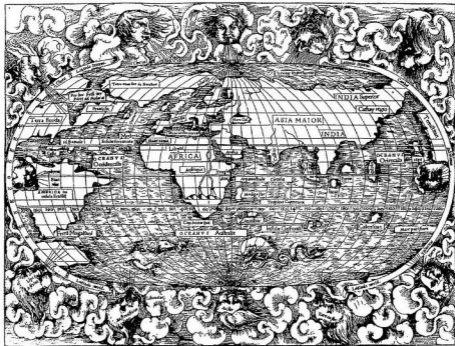
Várostitörténeti és Környezetvédő lap

2000. április

XI. évfolyam 4. (114.) szám

Ára: 100 Ft

TYPVS ORBIS VNIVERSALIS

Münster-féle világtérkép

Sebastian Münster: Geographia Universalis, Vetus et Nova (1540)

A FÖLD NAPJA ÁPRILIS 22.

CIÁN

Milyen szerencse, hogy a Tisza nem Fejzsnád ömlik a Dunába. Mi lenne most velünk? Hány virágot szúrunk volna már a folyóba?

Megdöbbenve, meggyomorodva állnánk a víz partján, mint egy nagy temetésen. Erre járnának a kutató hajók, itt szorgoskodnának tudós biológusok, elszánt környezetvédők és derűs politikusok.

De sárlások nem járnának. És hol gyülekeznének legközelebb a Halászlé ünnepén, hiszen mindenkinek lenne legalább egy halottja. Egy izgalmas horgászkalánd, egy romantikusholtági csónakázás. Vidám társalgás a zátonyokon. Rebbenő szitabűtők, lustán evező köcsög, csobbanó rablólhal vagy egy hűsítő fürdő.

Maradna a várakozás és a remény. A feltámadásban, az újjászületésben. És akiknek már nincs elegendő ideje, annak el kellene búcsúoznia.

Na, de hát, mi legyünk boldogok! Ne azért, mert másért ért a baj, sokkal inkább azért, hogy nem bennünket ért.

A szennyezés hírei, a mérgezett víztömeg útjának részletei, a pusztítás rémképei lírai és rettenetes történeteket juttatnak eszembe. Legfőképpen azért, mert magyarázatokat keresek: – Hogyan juthatnak a dolgok ide? – Mit kell ilyenkor valójában tenni? Ennyire kiszolgáltatott a természet, vagy tényleg nincs határa a felelőtlenségnek? Hol indul a környezetvédelem? Kik a tanítónk? – Kire kell figyelniük? Otthon hallunk-e először mindezekről, az iskolában netán, vagy sokkal később kapunk a fejünkhez immár képzettől és mindenféle nemes kényeztetés nélkül.

Fejünköz kapunk, amikor évmilliók következményeit, mint pillanattól észlelt nyugtázzuk. Például azt, hogy csupán egyetlen olyan gerinces állatsoport létezik, amelyből sohasem fejlődtek ki eleventhöz fajok. A világ összes madara tojásrakó. Mi több, minden tojóját is szabadul tojásaitól. Kénytelen ezt tenni, hiszen ha sokig hordozná őket, akkor nem tudna rugólni. És hányféle tojás van? Miért hegyes az egyik, miért gömbölyű a másik? Miért pöttyös a rigóé, miért nem a bagolyé?

Aztán hányféle fészék van? Hogyan költenek a madarak, miként táplálják gyermekeiket, és hogyan vigyáznak rájuk? Mindenki látta a lábadozó réisast. A pusztát és az erdő korlátlan hatalmú raga-

dozója szinte túrta – várta a segítséget. De fogalma se volt arról, hogy miként fogatkozik most szűk nemzetsége? Merre járnak barátai, mit hoz a sas – szerencse? És arról se volt fogalma, hogy mi is történik ott a vízparton. Honnan a rengeteg csábító halattem? Miért nem kell most hosszasan körömi ott a folyó felett? Várni a kristályos jégátlátszó sódróságát, aztán újra kezdeni a figyelmet. Most csak le kell csapni. Nem mozdul, nem menekül senki. A sárlások se veszedkednek, a szürke varjú is illemtudó. Róka somfordál, alig tudja a bozótba vonzolni zsákmányát.

De ritkúl a vadászó sereg. Cuklott szárnyak gyengülő veredése alig hallik. Kihűl, megfagy minden, még hidegek az éjszakák. Hogyan és miért lehet gátszakadás a ciánátlórolóban? Elég alapos-e a gát folyamatos megerősítése? Figyel-e erre valaki?

Valamikor régen kistiam kíváncsisága tetlegessé fajult. Tojást kezdett gyűjteni, meghozza madártojást. A fészekrablás legegyszerűbb módját választotta: a közösen felfedezett fészeket szedte ki. Csak akkor kezdem komolyan gyanakodni, amikor az asztalfiókban megtalálom az első galambtojást. Az eléggé el nem ítélték a gyermeki cselekedet hátterében atyai felelősséget is éreztem.

A tojáslelet ideiglenes elhalgatása mellett természetesen kezdem. Nem a vadgalamb fészekről, hiszen akkor könnyen kiderült volna, hogy hova akark kilyukaadni.

Meseítem egy dél-amerikai sárlós fészéről, amely fészket a lezúduló vízveszés mögé épít, a sziklára. A kis testű madár nagy sebességgel átreptül a vízfüggönyön, és a legnagyobb biztonságban neveli fel fiókait. Szóba került a sarkvidéken élő hóbagoly is. A hideg földre rakja tojásait. Sűrű és vastag toln nem engedné át testének meleget, ezért aznyi tollat kihalat, hogy a tojások meztelen bőrrel érintkezzenek. Most már csak az a dolga, hogy állandóan rajnik üljön, forgassa őket és négy-öt hét alatt elvégezze legfontosabb feladatát.

Úgy vettem észre, hogy fiam alapvetésainak tapasztalatai igen erősek, és hogy a gyermeki lélek logikája – magyarázataim elemére is – mennyiségi bizonyításokat keres. Abból indul ki, hogy például a Dunaparti molnárfecskekéék közérthető egyszerűséggel reprodukálják nemzedékeiket. Egy-két tojás nem a világ. Elvesztésük nem tragédia.

Későbbi évek egyik húsvétján tojásokat festettünk. Kevesebb szó esett már fészkekről és madarakról. Inkább az emberről és a természetéről beszélgettünk. Megállapodtunk abban, hogy amennyiben modern emberek vagyunk, vizsgálattottaságunk nagyobb, mint biztonságunk.

Szóval tojást festettünk, és nagyra nőtt gyermekem – a hajdani fészekrabló – egyet véletlenül lejejtett. Valószínűleg ez volt az utolsó tojás, amit életében fészektől. Hacsak nem lesz egyszer neki is egy fészekrabló fiókája.

Mindenesetre ma sem szabad nálunk rovirított használni, vagy a negró cukor csomagolását kidobni az autóbaklák.

A cián szörnyű mérég. A közudatban használatos „ciánkáli” valami kivételetlen, menthetetlenül pusztulást okozó szer. Az is. Ciánázg belégzése azonnali halált okoz. A ciánkálium halálos adágja negyed gramm. A halál oka légzésbémulás. A veygő a tüpőcsatornába jutva maró lögként viselkedik. A mérég a véréfektéssel még a halál után is cseszesnyepiros vegyületet alkot (ez a jelenség az elpusztult halakban is megfigyelhető volt). A mérgezésre jellemző, hogy különösen az agyon keserűmandula szag érezhető.

Már több évizideke történt egy gylkösság Baján. A feleség ilte meg férjét. Itálba ciánt kevert. A halál néhány óra alatt beállt. Pályám elején jártam, a tragikus történetnek csak szemléléje voltam. Arra most is emlékszem, hogy a halál oka csak az utolsó pillanatban derült ki, már a boncolásnál. Egy jó szimatú rendőrorvos megérezte a keserűmandula szagát.

Különösen a II. világháború borzalmaival kapcsolatban – talán nem is mindig hitelesen – történetek kapcsán gyakran szerepelt a ciánkapszula, mint az elkerülhetetlen és megváltó halál eszköze. Amikor kilátástalanná válik az élet – mi több – az életben maradás jelenthet valódi kínokat, akkor be kell kapni egyet. Feltéve, ha marad rá idő. Az igaz nyag családost ekközben csak az életben maradás jelentette. És volt erre is példa. Lehetett. Ha ugyanis a kapszula nem zárt tökéletesen, akkor a benne lévő méréganyag indifferens materiává alakult át a levegővel érintkezve.

De lehet barackmaggal is mérgeződni. Harmónó dekagramm hántolatlan csemege elfogyasztása mérgeződt okozhat. Ilyen elszánt rácsáló azonban nehezen képzelhető el.

A modern aranyások más módszerekkel dolgoznak. „Gyilkos Joe” már nem koltor forgat, hanem meddőhányót preparál. Ipari hatékonysággal aranyat, kálium cianidat csinál. Először aranycianidot készít, aztán – például elektrolízissel – kinyeri belőle a nemesfémeket. Mindez nagyon egyszerűnek látszik. A nagy bajok azonban a részletekben vannak. Elősorban a cianid és a nehézfémekkel szennyezett vízben. A végzetes gátszakadás január 30-án történt. Állítólag egy millió ember elpusztításához elegendő mérge került a folyóba. Nem tudom, hogy volt-e ennyi hal a Tiszában?

Az eset nem példa nélküli. Az amerikai Summitville-nél 1992-ben hasonló cianid-szennyeződés érte a Kolorádóba ömlő Alamosa folyó vízrendszerét. Ez a folyó azonban mindössze 17 mérföld hosszú, és a szennyezés is kismértékű volt.

Az ottani tapasztalatok szerint a cianid gyorsan ölt, de nem halmozódott föl a szervezetekben. Így a táplálékláncba kerülve nem jelentett közvetlen veszélyt. A vízi életközösség is viszonylag gyorsan, néhány év alatt regenerálódott. Igaz, hogy a folyó „újraélesztése” 170 millió dollárba került.

A 80-as években még mérgekkel teltett Sajó például 10 év alatt virágzó, élő folyóvá vált.

De most halakat, sasokat és vidrákat temetünk. Hány és hány megszálított vagy nekieszedett ember keres és kutat a folyók partján és az ártereken. Olyan látvány ez, mint a csatamezőn botorkáló aranya mozgása, aki esetleg fiát keresi. Szeretné, ha a mező óriásivá szélesedne és 6 méterrel tovább kereshetne. Minél később találja Rá. Inkább szálljon le az este, majd holnap folytatja.

Közben ömlik az információ. Tudjuk mi valójában, hogy mit rejt a folyó? A tragikus mintavétel megdöbbent. Milyen boldogok lehetnek a kristálytisza elszakai folyókban vadászó medvék, amikor hasonló bőrségben az előkből vátogathatnak.

Miként szenved most a halász lelké? Egy kincskereső örül álmát látja. A folyó elfolyik, a meder kiürül, de minden ott marad, ahol éppen úszkált, pihent, vagy iszapha süllyedve várta az élmülést. A halak és a titkok bősége óriási. De csak egy pillanat az egész. A mederben már újra örvények forognak. Csizmák és vasvillák meg emberek és bűzös nehéz konténerek tolonganak. Repülő, vonatok és autók érkeznek meg indulnak. Tártyálnak.

Asztalom mellett ülök. Tudatlanul is tehetetlenül. Sorvadtt informatikai horizontom feldereng az internet-háló lehetősége fénye és talán legnagyobb haszna. Az a rendkívül gyors információ-közvetítés,

amelyen segítségért kiáltok, és egy másik emberrel gyorsan valami jót tudunk kidagolni és megcsinálni. A bizottságok, a szervezetek, a politikai machinációk pedig csak loholnak a bálnákért és erdő-kért, a halakért és madarakért küzdő emberek után.

Meggyőződéssel hiszem, hogy a modern társadalom működésének alapvető trüszja a közlekedés, a közegészségügy és a környezetvédelem. Ezek ugyanis nem tudják elviselni a karakter torzulását.

A helyváltoztatás rendje ugyanis a legelőfletesebb technika mellett is minden mértékben morális kérdés. Nem páncélozott korrózió és közlekedési tóblák, hanem alkalmazkodás, türelem és önismeret függvénye.

A közegészségügy puritán életvezetést, nem a feltétlen életben maradás anarchiáját, de sokkal inkább a továbbélés technikáját.

A környezetvédelem pedig az újratervezésben érdekelt. A megőrzés csak archívális csupán, dokumentum, palántáknak félretett föld. A kertet nem valaki másnak, hanem nekem kell megművelnem. Kis darabon a másiké mellett, csak annál szebben.

Vajtai István

A „BÉRHAL”

Hajdan a „boldog békeidőben”, ha egy halász kiáradásti egy vizet, biztos lehetett benne, hogy a bértaszeg nem emelkedik, legfeljebb csökken, ha kellően indokolva siránkozik. Csakhogy jött az I. világháború, vele az infláció – mert azt sem most találták ki – a jogtulajdonosok, hogy emelkedik az árak, úgy emelték a bérteti díjat is. Az 1920-as évek elején még a szerződéseket úgy írták, hogy évente nagyobb összegzőségektől kímélték ki. Aztán – nyilván a mezőgazdaság bázisváltásának példájára – kitárlták és bevezették a halvatást, a „bérhalat”. A bérteti díjat meghatározott mennyiségű hal árában szabták meg. Ez pedig 80% ponty, 10% süllő és 10% harcsa ára volt, amit a Halászati Felügyelőség negyedévenként között a budapesti nagy vásárosmokken eladott élő középponty, középsüllő és középharcsa nagybani ára alapján. Eszerint fizettek aztán a bérlok. Ezen felül minden jogtulajdonosnak 5 khól

után járt évi 1 kg süllő vagy mássfél khól felüli ponty, ill. 3 kg musztrahol egész évre arksyosan elosztva, ami az üzemszakaszon belül a lakóhelyhez legközelebb eső halásztelepen díjtalanul átvethető volt. Ha szállítást kért, akkor a csomagolás és a szállítás árát meg kellett fizetnie. Eről mindenki maga állapodott meg a bérlovel. Kivétel volt a kalocsai éreksuradalom, mely az érseki konyha és az uradalmi tiszték részére nagy mennyiségű halat igényelt, amit részben beszámítottak a bérhalba. 1933-ban pl. így egyeztek meg a VI. üzemszakaszból bérlojével, dr. Isgum Ádám-mal és társaival: a 2755 hold után 5q 51 kg hal jár. Az első félévben heti 15 kg, az érsek távollétében 8 kg idény szerinti friss dunai halat, ami lehetőleg 50% süllő, 50% harcsa, kecsge, tok vagy víza lehet. (A százdán elején még évi 2 mátsza víza vagy tok beadását írják elő, sőt a halászmesternek saját sójával kellett besózni, és ha

esetleg elromlott, másikat kellett helyette hozni. (Csak friss lehet a hal, ezért minden kiló után 1,20 kg bérhalat számolnak el. A nagyszemináriumnak és a kastyóbélieknek az első félévben – a tilami időt leszámítva – heti 8 kg hal szállítandó, melyből 1 kg süllő, 7 kg feles harcsa és ponty, az így szállított hal 6 kg bérhalnak számítódik. Hídeg időben minden csütörtökön, nyári időben péntek kora reggel tartoznak Gécsménél az uradalom által adott ládába csomagolva kiadni a halat. Ha jégzájás vagy más miatt vasúton szállítanak, az az uradalom fizeti. Ha a mennyiség nem éri el a kiszabottat, év végén köteles a bérlo kifizetni.

Az év második felére hasonló egyezséget kötöttek a másik szakasz bérlojével. De mit jelentett ez a bérhal a gyakorlatban? 1933-ban az I. üzemszakasz (Duna-földvár-Bölcske, 1786 kh) 18 q halár és 3q 50 kg, II. úsz. (Bölcske-Dunapataj 1686 kh)

16 q halár, 3 q 28 kg bérhal. III. ű. sz. (Dunapataj-Paks 2454 kh) 16 q halár és 3 q 28 kg hal, IV. ű. sz. (Paks-Fadd, 1938 kh) 20 q halár és 3 q 88 kg hal, V. ű. sz. nem került bérbeadásra, mert az az

Isgumové volt. VI. ű. sz. (Fadd-Koppányi átmetzés 3980 kh) 115 q halár, 7 q 96 kg, VII. ű. sz. (Koppányi átmetzésétől) Bóta alsó határáig, 3195 kh) 84 q halár, 6 q 39 kg bérhal...

Ez a bérlet egyben mutatja az egyes szakaszok értékét is:

I. kat. holdanként	1,2 kg hal	1,90 P
II. kat. holdanként	1,1 kg hal	1,86 P
III. kat. holdanként	0,78 kg hal	1,24 P
IV. kat. holdanként	1,2 kg hal	1,90 P
VI. kat. holdanként	3 kg hal	4,30 P
VII. kat. holdanként	2,80 kg hal	4,10 P

Azt hihetnénk, hogy ezzel a halvalutával megoldódtak a problémák, de tévedünk. Nézzünk néhány példát a halárak alakulására:

	I.	II.	III.	IV. n.év
1930				
ponty	1.127	1.23	1.332	1.247 P
harcsa	2.64	2.255	2.66	2.783
süllő	3.51	3.38	3.27	2.948
átlagár	1.5166	1.5475	1.6586	1.5707
1935				
ponty	1.0	0.95	1.30	1.19
harcsa	2.14	2.01	2.12	2.57
süllő	3.16	2.82	3.57	3.34
1939				
ponty	1.15	1.299	1.534	1.403
harcsa	2.138	2.036	2.264	2.385
süllő	3.26	3.04	3.333	3.304
átlagár	1.4598	1.5468	1.7869	1.6913
1942				
ponty	2.786	3.135	3.919	3.475
harcsa	5.031	5.879	6.0	6.420
süllő	4.135	5.032	4.363	4.846
átlagár	3.1454	3.5991	4.1715	3.9066

Bár a szerződések egyik pontja mindig kizárja a bér elengedését vagy csökkentését, alig van olyan esztendő, hogy valamilyen jogcímen ne folyamodnának kisebb-nagyobb bérleszállításért. Így pl. 1936-ban közösen kérnek 30%-os bércengedményt. Mint íjűk, 1934-ben az egységár 1,23 P volt, 1936-ra már 1.63-ra emelkedett, tehát a haszonbér 2 év alatt 33%-kal emelkedett a bértről terhére.

A csarnoki áremelkedésből a halászoknak semmi hasznuk sincs, az árakat ugyanis a tógazdászok élő pontya után állapítják meg, de a nyílt vizekről élő ponty nem kerül oda, főleg nyáron kénytelenek alacsony napi áron átadni. Különben is a szákmány 70 százalékán keszeg, amit alacsony áru miatt nem is szállítanak, mert az többbe kerülne, mint maga a hal. A szerzősanyag-árakról jobb nem is beszélni,

az 100%-kal emelkedett. A közgyűlés ennek ellenére elutasítja a kérelmet, szerintük az értékesítési viszonyok javultak, halhiány van, a nagykereskedők külföldről hoznak süllőt, harcsát.

Érdekes és jellemző a paksi Isgum Ferenc tiltakozása. A hajdani felelősalász, halászbérlő, de egyben jogtulajdonos is, mert a század elején megvette a paksi közbirtokosság vizét, felháborodott hangú levelet írt a bércsökkentés ellen: ebből él (idős kora miatt már nem halásztott), rá van utalva minden fillérre. „A halak pedig tovább is szaporodni fognak, és az is bizonyos, hogy v. Szredesi úr (egykori bérlőtársa) a halászok napibérért sem emelte fel, hogy a száraz kenyér mellé bárcsák hagymát is ehessenek. Legyen nyugodt, nem fog tönkremenni.”

Solyom Éde

Három éve üzemel Baján a lakossági hulladékudvar

Valószínűleg kevesen tudják, de a Vermonti program eredményeképpen 1996 decembere óta lakossági hulladékudvar működik Baján.

Az 1994-ben Baja Város Önkormányzata, a Független Ökológiai Központ Budapest, és az Institute for Sustainable Communities (Fenntartható Közösségek Intézete) Vermont US felek között megkötött együttműködési szerződés környezetvédelmi szempontból mérőföldkönek tekinthető a város életében.

A megállapodás célja a bajai Környezetvédelmi Programterv kidolgozása és végrehajtása volt, melyhez a szükséges pénzügyi fedezetet a Független Ökológiai Központ biztosította magánalapítványokból nyújtott támogatásokból, mintegy 25.000 USD értékben.

A munkában két bizottság vett részt, egy szakértői, melynek feladata a szakmai és tudományos adatok összegyűjtése és elemzése volt, valamint egy környezetpolitikai, mely a várost érintő problémák rangsorolását végezte.

A szakértői bizottságban megfelelő szakmai felkészültséggel, tapasztalattal rendelkező személyek vettek részt, míg a környezetpolitikai bizottságban a város polgárai képviseltették magukat.

A program keretén belül szakértői jelentések készültek a város környezeti állapotáról, érintve minden szakterületet (levegőtisztaság-védelem, vízminőség-védelem, zaj elleni védelem és hulladékgazdálkodás).

Az elkészített állapotterveket a bizottságok megvitaták, majd felállították azt a súlyossági sorrendet, melyet a későbbiekben lakossági fórum előtt vitáltak meg és fogadtak el.

A város környezetvédelmi problémáinak rangsorolása alapján előtérbe került a kommunális szilárd és veszélyes hulla-

dék kezelésének kérdése, valamint a hulladék csökkentésének és újrahasznosíthatóságának lehetősége.

A kommunális hulladék több szempontból is kitüntetett figyelmet érdemel. Egyfelől jelentős arányban tartalmaz olyan anyagokat, melyek szelektív gyűjtéssel újra feldolgozhatóak, hasznosíthatók, másfelől nagy mennyiségben találhatók benne olyan veszélyes alkotók, melyek a szigetetlen kommunális hulladéktárolón elhelyezve, közvetlenül veszélyeztetik a talajt, a felszín alatti vizeket, végső soron az emberi egészséget.

A szakértői bizottság döntésének értelmében 1996 októberében elkészültek a gyűjtőhely építési engedélyezési tervei. Az azóta megépült és üzemelő hulladékudvar a Keleti ipartelepi úton, a Bajai Kommunális és Szolgáltató Kft. telephelyén található. Itt egyaránt gyűjtik a kommunális veszélyes hulladékokat, valamint szines és fehér üveget, műanyag flakonokat, palackokat, valamint papírt.

Ez utóbbi, nem veszélyesnek számító hulladékokat a város három pontján kihelyezett konténerekbe gyűjtik, majd időközönként a hulladékudvarba szállítják. A papírhulladék gyűjtésével kapcsolatban az ALTA-NOVA Kft. foglalkozott. Mindenki találkozhatott az általuk kihelyezett piros színű fém konténerekkel, melyekben bárki elhelyezhette a háztartásában keletkező hulladékpapírt. A későbbiekben a Bajai Kommunális és Szolgáltató Kft. megvásárolta az üzemeltetési jogot. Azóta a Kft. végzi a konténer ürtését, valamint rendszeres gyűjtőjáratokat szerveznek az áruházaknál, üzleteknél, ahol nagy mennyiségben keletkezik papír alapanyagú csomagolóeszköz-hulladék. Az összegyűjtött papírt átmenetileg a hulladékudvarban elhelyezett 10 m³-es fém konténerekben tárolják, majd a Pécsi BIOCUM Kft. szállítja el újrahasznosítás céljából.

A műanyag és üvegpalackok szelektív gyűjtésére szolgáló konténereket a város több pontján is megtalálhatjuk. Gyűjtőedények találhatók a Jekly téri és piactéri Spar áruházak parkolójában, valamint a Szabadság utca, Lőkert sor kereszteződésében működő ABC áruháznál. Külön felirattal jelzik, hogy melyik konténerbe kell a szines és fehér üveget, valamint a műanyag palackot elhelyezni. Az üzemeltetési tapasztalatok alapján a lakosság igénybe veszi az Önkormányzatnak ezt a szolgáltatását olyannyira, hogy a műanyag flakonoknak további konténerek kihelyezését tervezi. A konténerek tel-

ettséget folyamatosan ellenőrzik, majd az Önkormányzat megrendelésére a Bajai Kommunális és Szolgáltató Kft. a hulladékudivarba szállítja a hulladéküveget és a műanyag flakonokat, melyeket a későbbiekben továbbszállítanak újrafeldolgozás céljából.

Korunk csomagolóanyaga a műanyag is újrahasznosítható, ezért ezeket az anyagokat is érdemes a hulladékudvarban leadni. A műanyagoknak is több fajtája ismeretes, ezért célszerű ezeket szelektíven gyűjteni. Ilyen újrahasznosítható műanyagok a polietilén, PE (tejeszacskó, reklámszatyor, fóliák), polietilén-tereftalát, PET (ütésálló palackok, élelmiszer-csomagoló fóliák), polipropilén, PP (joghurtos, tejföltöltés dobozok), polisztirol, PS (eldobható poharak, egyszerű használatos evőeszközök), polivinilklorid, PVC (vegyszeres, mosószeres flakonok, zárókupakok). Természetesen vannak olyan, hőre keményedő műanyagok, melyek újrahasznosítása nem lehetséges (műanyag játékok, mikrohullámú készítményekben használható műanyagok). Ezeknek a hulladékoknak a sorsa vagy kommunális hulladéktárolón történő lerakás vagy – mint pl. Budapesten – hulladékégetőben történő ártalmatlanítás.

A lakossági fogyasztás során számos olyan hulladék keletkezik, amely a környezetre és az emberi egészségre nézve veszélyes tulajdonságokkal rendelkezik. Ezek a hulladékok sajátos módon a későbbiekben keverednek a kevésbé veszélyes kommunális hulladékokkal, ezáltal szennyezve a hulladéktárolókat. A háztartásokban rendszerint az alábbi veszélyes hulladékok keletkeznek:

• Akkumulátorok

Veszélyességüket a bennük található erős sav, valamint ólomtartalom okozza. A sav károsan befolyásolja a talajt, a vizek pH-jét, lehetővé teszi a nehézfémek oldódásának jutását. Az ólom számos sejtre nézve toxikus nehézfém, az emberi szervezetbe jutva károsítja az érendszert, az immunrendszer sejtjeit, felhalmozódva idővel mérgezést okoz. Használt akkumulátor hasznosítása során az ólomtartalmat kinyerik, majd beolvastással más fémterméket vagy terméket állítanak elő.

• Szárazelemek

Az elemek nagyságuk és típusuk alapján többféleképpen lehetnek (lítium, nikkel-kadmium stb.). Veszélyességüket a nehéz-

fém tartalom jelenti. Ártalmatlanításuk többnyire lerakással történik.

• Fárdart olaj

A talajba, felszín vagy felszín alatti vízbe kerülve akadályozza az élő szervezetek oxigénellátását. A fárdart olaj – keletkezési helyének függvényében – többnyire nehéz fémeket is tartalmaz. Keletkezésével az otthon végzett gépjárműjavítás során kell számolni.

A kőolajtermékek felhasználásából származó hulladékok hasznosítása megoldható (tisztítás, emulzióbontás, szűrés, centrifugálás), azonban több eljárás is csak biztató kísérletnek számít. Az olajfelhasznált anyagok (olajos rongy, olajos homok, fűrészpör) – melyek szintén veszélyes hulladéknak számítanak – hasznosításra több eredményes eljárás dolgozhat ki (mezőgazdasági hasznosítás, téglaiipari hasznosítás, biogáztermelés).

• Használt növényi olajok

A háztartásokban talán a legnagyobb mennyiségben keletkező veszélyes hulladék, mely a fárdart olajhoz hasonlóan az élő szervezetek oxigénellátását gátolja. Biológiaiailag jól bontható, hasznosítása tüzelőanyagként történhet.

• Felületkezelési munkák hulladékai

Festékek, lakó, oldószer maradékok általában a ház vagy lakás körüli munkák, javítások során keletkeznek. A veszélyességet a festékek nehézfém tartalma jelenti, ezért nem csak a beszáradt festékek, de a gőzöleg is veszélyes hulladéknak minősül.

A festékek, lakkos, oldószer-hulladékok ártalmatlanítása étgetéssel történik. A szerves oldószert tartalmazó veszélyes hulladék esetében az oldószert visszanyerésének gazdaságossági célja is van. Ilyen megoldás a desztilláció.

• Növényvédelemből keletkező hulladékok

Ezek a hulladékok többnyire a kerti munkák során keletkeznek. Ide tartoznak a lejárt szavatosságú, azonosíthatatlan növényvédőszeresek és a szennyezett csomagolóanyagok. Veszélyességüket többnyire nagy koncentrációjuk jelenti, vízbe, talajba kerülve gyorsan és hatékonyan fejtik ki mérgező hatásukat. Ártalmatlanításuk étgetéssel történik.

• Elektronikai hulladékok

A gyorsan fejlődő iparág miatt gyorsan cserélődnek az elektronikai alkatrészek.

Veszélyességüket a legveszélyesebb üszvevényük alapján kell megállapítani. Ártalmatlanításuk többnyire végleges lelakással történik.

• Irodetechnikai hulladékok

Napjainkban egyre jobban terjed a nyomtatók, írógépek használata otthonokban. Az újra nem tűrhető festékpátrók, festékkazetták veszélyes hulladéknak minősülnek.

Ártalmatlanításuk többnyire végleges lelakással történik.

• Lejárat szavatosságú gyógyszerek

A házipatikák selejtezése során keletkeznek. Összetételük többnyire sokféle, így a környezetre gyakorolt hatásuk is eltérő.

Ártalmatlanításuk főleg égetéssel történik.

A felsoroltakon kívül számos veszélyes hulladék (savak, lúgok, mosószerek, vegyszerek stb.) keletkezik a háztartásokban. Ezek többnyire vagy a csatornába kerülnek, szennyezve ezáltal az élővízeket, vagy a kommunális hulladéklerakókba szállítják, más veszélytelen hulladékokkal együtt.

Környezetünk védelmének érdekében fontos a veszélyes hulladékok környezet szennyezését kizáró módon kialakított helyen történő gyűjtése, melyet a későbbiekben tárolnak, kezelnek vagy ártalmatlanítanak.

Baja Város Önkormányzata létrehozta azt a hulladékudvart, mely lehetővé teszi minden állampolgár számára, hogy a háztartásában keletkező veszélyes hulladékokat térítésmentesen leadhassa a gyűjtőhelyen. (Termelés vagy szolgáltatás során keletkező veszélyes hulladék a telephelyen nem adható le.) Baján és környékén jelenleg 27 iskolában helyeztek el használt szarazelem gyűjtésére kialakított speciális gyűjtőedényzetet.

A hulladékudvar pénteken 11-18 óra, szombaton 8-12 óra között áll a lakosság rendelkezésére, azonban a telephely frézésért biztosító Testőr Kft. bármikor átveszi a beszállított veszélyes és szelektíven gyűjtött, nem veszélyes hulladékokat. Remélhetőleg a közeljövőben egyre többen igénybe veszik ezt a szolgáltatást, ami által egy újabb lépést tehetünk városunk és környezetünk érdekében.

Molnár Csaba

Villanások a Kalocsai Sárköz vizeinek történetéből

Fa- és vascsöves zsilipek építése

A Sárközben a Vajas medre Dusnok és Csanád határában a Duna végéig volt áttöltve. A felgyülemllett belviznek levezetésekor az 1880-as évek közepéig, illetve 1896-ig a Duna kis vízállása mellett évente többször is át kellett vágni a védgátat. Eltekintve a primitív és veszélyes állapotól, a helyzet tarthatatlannak bizonyult. A belvíz a töltés anyagát is magával ragadta, és a hiányzó földet távolabbról nagy költséggel kellett odaszállítani. A Duna magas vízállása mellett meg egyenesen veszélyes, mert bizonytalan a viszatöltés, és az is, hogy az így helyreállított védgát ellen tud-e állni a víz nyomásának.

Az 1879. évi havas tél és 1880 márciusában a gyors olvadás miatt a belvizek annyira felzsiporodtak, hogy 6-án 7 lábbal (2,21 m) magasabb volt a belvíz, mint a Duna. A társulat igazgatósága halogatta a töltés árvízviszát a hegyek között lévő hőtérmez olvadására való tekintettel. De az alsó érdekelttség sürgetésére – mivel ott már 20 ezer holdat elöntött a belvíz – hozzájárult a dusnoki Vajas-torok megnyitásával. Tíz napig folyt ki a belvíz, utána a Duna vízszintje emelkedett, és a töltést vissza kellett töltetni. A nedves földből készült töltést a Duna magas víz bezakodta, de nem csak it, hanem a Csanádi kanyarulatban még két helyen.

Az ilyen és ehhez hasonló eseteken elgondolkodva a társulat elhatározta egy faszilip építését a dusnoki Vajas-torokban. Arra vonatkozott, hogy mikor épült, a rendelkezésünkre álló anyagból pontos évszámot nem tudok közölni. A Vízügyi adatszolgáltatásban (VIASZ, Baja 1958. kézirat) Szefcs László főmérnök szerint – aki 1927-1948-ig a Sárközi Ármentesítő Társulat szaknagymérnöke volt – 1882-1884 között épült a zsilip. Az 1888. évi működéséről készült jelentés szerint a dusnoki tölgyfaszilip tíz év óta kielégítő eredménnyel működik. A Sárközi Ármentesítő Társulat 1901. évi működésében a faszilipet 1884-ben építette a társulat.

Bármikor is épült a faszilip, a sok belvíz, amit leengedett, sokat rongált az állapotban. Az 1887. évi jégvzárlakor a zsilip felső gerendázatig tartotta a vizet, és megfelelőnek bizonyult. Igaz, ez nehezítette a zsilip

kezelését, és ellenálló képességét is befolyásolta. Ugyanis a belvizek rendkívül magas vízállása miatt a zsilipet az utolsó pillanatig nyitva kellett tartani. 1888-ban alapos kijavítást igényelt. Utána is sürűn kellett javítani. 1890 után az évi működésről készült jelentések már csak úgy emlegetik, mint a „rozott dusnoki faszilip”, és többször is megállapítják, hogy hasznavehetetlenül vált. 1897-ben a zsilip újjáépítését javították. 1898-ban 9 dűcerendát erősítettek meg. Időközben a vascsöves zsilip tervét a társulat igazgatósága jóváhagyásra felterjesztette, és annak elhódzása miatt aggodalmát fejezi ki, „hogy a rozott dusnoki faszilip – dacára annak, hogy gondosan javítva és újjáépítve erősebb lett – nagyobb árvíz esetén csak tetemes költségek mellett lesz tartható, de azon esetben sem biztosítottá a veszélytől védikünket.”

A rozott dusnoki faszilip a társulat első érdekelttségét (Csanád, Sükköd) nem tudta a belvizektől mentesíteni, mert az a terület mélyebben fekszik. A társulat igazgatósága már 1888-ban – a már fentebb említett 1887. évi jégvzárlás után – foglalkozott a dusnoki és a csanádi Vajastorokban egy-egy közsilip építésének gondolatával. De az utóbbiról reálisnak csak akkor lehetett szó, ha már a csanádi átmetszés elkészült, és a zsilip az átmetszés után a véglegesen kiépített védgátba kerül.

Az alsó érdekelttség szervezkedésére és közgyűlés határozatának megfelelően a társulat 1893-ban hozzáfogott a Csanádtöltéstől Csanádig terjedő belvizek rendezéséhez. 1894 őszén a Hegyalatti csatorna építése be is fejeződött. Időközben 1892-1893-ban elkészült a Csanádi átmetszés. Így a csanádi zsilip építése időszerezni volt.

1893. május 1-jén megtartott rendkívüli közgyűlés az igazgató választmányt felhatalmazta, hogy a csanádi vascsöves zsilip megépítéséről és annak fedezetéről intézkedjen. A zsilip terve még az ősz folyamán elkészült, melyet úgy alakították ki, hogy a zsiliphez egy szivattyútelep is csatlakozhasson. Az 1893. szeptember 23-án megtartott rendes évi közgyűlés a tervet elfogadta, és felterjesztette a földmivélsügyi m. kir. Miniszter úrhoz jóváhagyásra.

A terv jóváhagyása után a vascsöveket és a hozzá tartozó zárószekerezeteket a budapesti Schlick féle gyárban sírgözen megrendelték. A munkálatok 1895 októberében kezdődtek. A kőműves- és betonmunkát Husz György és társa csinálták. A vascsöves zsilip építése 1896. február hónapban teljesen befejeződött, és azt rendelkezésnek adták. A zsilip három egymás mellett párhuzamosan fekvő 1,0 m átmérőjű ütemű vascsövből áll, melyek vastag betonrétegekbe vannak ágyazva. A vascsövek hossza egyenként 34,6 m, összesen 103,8 m. Minden vascső két tolvárral zárható el. A zsilip összes költsége 30.097 forint 25 kr. A csanádi zsilipnél lévő őrházat tisztí lakáció bővítették. Ezekről az eseményekről a Kalocsai Néplap 1896. február 29-i számában is lehetett olvasni. 1896-ban a társulat szakaszmérnöke a dasznoki vascsöves zsilip tervét és költségvetését

előkészítette. A zsilip helyét a rozszant dasznoki fűzsilip alatt jelölték ki. 650 m² ártéri területtel tervezte a belvíz vezetést ehhez a zsiliphez. A lefolyási tényezőt 0,02 m³/km², ebből adódóan 3,4 m magas vízszint és 0,45 m³/sec vízsebesség mellett 12,24 m³/sec vízmennyiséggel számolt. Ezt a tervet 1897-ben felterjesztették a földművelésügyi m. kir. Miniszter úrhoz jóváhagyásra. 1898 júliusában a társulatot illetékes helyről felhívták, hogy egy bolthozott zsilip tervét is mutassa be. A társulat a felhívásnak eleget tett. Az 1897-ben felterjesztett tervet 1899. július 14-én 56641/V/1. szám alatt a földművelésügyi m. kir. Minisztérium jóváhagyta. A zsilip építése 1899. augusztus hónapban elkezdődött. A munka zavartalan folytatását a szeptemberi szokatlan magas árvíz akadályozta. A munkát szüneteltetni kellett, és teljes erővel hozzáfogtak a vascsöves zsilip

előtti, valamint a rozszant fűzsilip mögötti köntöltés építéséhez. A köntöltést 662 cm vízállásra kellett kiépíteni. Először jöttek rá, hogy a fűzsilip lezáráskor a vizet nem tudja vissza, hanem azon erősen átfolyik. Így az érdekeltséget a belvizek majdnem évenként kellemetlen helyzetbe hozták.

A zsilip építésére 50.000 forintot irányoztak elő, ebből az összegből 28.000 forint a földmunkákra (védgát korrekciója, alapok kiadása), állványozásra, cölöplétre és a betonmunkákra esik, 22.000 forint pedig a vasanyagok beszerzésére és felszerelésére. A társulat igazgató választmányja úgy döntött, hogy a beton és ezzel összefüggő munkákat a társulat hízi kezelésében végzi, a vasas munkákat pedig a Schlick-féle vasöntőde és gépgyár Rt.-nek adja. A zsilip alapját cölöplőnték, a cölöplőcre 1,2 m vastag és 6,0 m széles betonöbmből készült.

A dasznoki vascsöves zsilip a belvízi oldalon 1938-ban.

A dasznoki vascsöves zsilip a Duna felőli oldalon 1938-ban.

Az elő- és utófenék 32,0 m hosszban, a fenéknek 70 cm, a részükben 50 cm vastag betonburkolat készült. A zsilip levegővel érintkező része, valamint az elő- és utófenék burkolata portland cementadagolással épült. A két darab csözülip egyenként 2000 mm belső átmérőjű, mintegy 39000 kg súlyú, 31,6 m hosszú vascsövből készült. A csövek 10 mm vastagságú Martin folytas-

lernerből készülték. A csővezetékekhez 4 db 2000 mm belső átmérőjű tolvár készült. Súlyuk mintegy 16000 kg. Ebből kettő a teljesen belül, kettő a mentett oldali csővégeken épült. Az építési idő alatt három árvízrel kellett megküzdödni és az alapozásnál jelenlévő forrásokot cölöplőzással elfojtani. Az előirányzott költséget mindezek ellenére nem lépték túl.

Az 1900. évben a dasznoki vascsöves zsilip építése és elszámlálása befejeződött. Az összes építési költség 97.050 kor. 71 fillér. Ebből 44.156 kor. 02 fillér vascsövekre és a hozzátartozó záró szerkeszetekre, 52.894 kor. 69 fillér egyéb építési anyagokra és az őnkiszámlázás végzett munkára lett fordítva. A zsilip felülvizsgálatára a szükséges eljárásokat a társulat igazgatósága megtette. 1901. június hónapban a földművelésügyi m. kir. Miniszter úr rendelete alapján Nádory Nándor m. kir. műszaki tanácsos a dasznoki vascsöves zsilipet felülvizsgálta. Megállapította, hogy a zsilip vasalkatrészait, a házilág készített beton munkáit a jóváhagyott tervek szerint készítették, és ezeket jónak találta.

1938-ban a dasznoki vascsöves zsilipet is alá kellett préselni, ugyanazon okok miatt, mint a csanádi szivattyútelepet. Itt is a folyós homok altagy és a vízszint különbség problémája jelentkezett.

A közölt képek: válogatás Sági Jenő gyűjteményéből.

Sági Jenő

A dasznoki vascsöves zsilip alappréselése 1938-ban. A zárófűgönggyű préselése a belvízi zsilipfőnél.

HÚSVÉT ÜRÜGYÉN A RÓKUS-KÁPOLNA RELIEFJÉRŐL

A vasárnap mellett a legelsőbb keresztény ünnep a húsvét. Minden esztendőben Jézus halálára és feltámadására emlékeztet bennünket, amely az evangéliumok tanúsága szerint a „kovásztalan kenyér” (a zsidó pászka, Peszáh) ünnepén történt. Az ótestamentumi hagyomány szerint a menekülő zsidók az Egyiptomból való kivonuláskor sietségükben nem tudták megvárni a kenyér megkelését.

A zsidó hagyományban gyökerező húsvét-ünnep Rómában való átültetésekor igen kedvező talajra talált. A császári Róma talán legüdvényesebb ünnepé volt ugyanis a tavaszi napéjegyenlőséget követő ünnepségsorozat. Húsvéti időpontját az egyház egészen a nikaiai zsinatig (325) a zsidó Peszáhhoz igazította. A nikaiai zsinat döntött úgy, hogy húsvét minden évben a tavaszpont utáni hold-

töltét követő első vasárnapra essék. Legkorábban tehát március 22-ére, legkésőbb pedig április 25-ére.

Az ünnepet nagybőjt utolsó hete, a virágvasárnappal kezdődő nagybőjt készíti elő. Ekkor még bőjtű lila kelme takarja a templomok Jézus ábrázolásait, és lila színű ornátusban misézik a pap (feltámadásig). Az utolsó három nap a mély gyász ideje, a harangok sem szólalhatnak meg. A nagyszombati feltámadással kezdődő, körmenettel egybekötött örömszünepnek része volt valamikor az ünnepélyes keresztelés. Húsvétkor gyertyát szenteltek, régen kőből új tüzet csíholtak, így is emlékezvén a „világ főtámadt világosságára”, a sziklasírfából kiszálló Krisztusra.

A képen látható, részleteiben is jellegzetes népi elemeket is feldolgozó Piéta (első harmadában) a még sziklasírfba temetett Krisztust is megjeleníti. Ez a magas dombormű Baján, a Rókus-kápolna külső, déli oldalának falfülkéjében látható.

A Piéta, a halott fiát az ölében tartó Mária többnyire Kálvária-oltárokon szerepel a barokk művészetben, de szokásos témája az út menti kőszobroknak is. A Rókus-kápolna reliefsze igen zsúfolt, több eseményt egyszerre megjeleníteni igyekvő kompozíció. A dombormű közepén Mária ölében szinte vízszintesen fekszik Jézus élettelen teste, mellkasa kissé kidomborodik, jobb karja merőlegesen hull alá. A relief felső harmadában a keresztre feszítésre jelzéseként utaló elemek, míg az alsó harmadban a sziklasírfba temetett Krisztus teste látható.

A Rókus temetőben lévő késő barokk kápolnát 1739-ben, a pestisjárvány után emelték, később, 1795-ben építették át a mai formájában. Rapcsányi Jakab monográfiája szerint: „Az 1739-ben épült kápolnát csak ideiglenes használatra emelték, s az ősek fogadalmát csak az 1795. évben teljesítette az unokák halális kegyelele, amikor pazar bőkezűséggel fölépítették a most is fennálló, a rókusai temető lejtős magaslátán díszlő szentélyt.”

Kovács Zita

A fotót dr. Uherkovich Gábor küldte számunkra.

KÜLDETÉS

3.

A júniusi nap már csaknem delélen állt, amikor három lovas bukkant elő az Olona patak fűkkel, bokrokkal sűrűn benőtt, szűk völgyéből, és felkaptatott a Vareséből nyugatra tartó országútra. Mielőtt továbbindultak, figyelmesen körülnéztek. Szemkődt velük, a meredeken emelkedő hegyoldalon ritkás erdő, a balra-jobbra kanyargó úton csend. Telegi szólat meg először:

– Itt sem valami nagy a tülekedés, uraim. – Nem is bánom – sóhajtott fel Hossek kapitány, miközben rövidre hízta a kantarászárát, hogy visszafogja a nekirugaszkodástól meglödült, nehezen csillapodó lovat.

Tűr csak egy mosollyal felelt.

Amióta Sesto Calendéből elindultak, és még a mellékutakat is elkerülve, erdők védelmében vagy szántóföldek közt haladtak kelet felé, csak távoli tanúk udvarán láttak olykor némi mozgást, de szemtől szembe nem találkoztak senkivel. Az előző napjuk bezeg mozgalmasabb volt! Korán reggel indultak Torinóból. Klapka utastársára Hossek Lénárt azzal a feladattal csatlakozott hozzájuk, hogy Garibaldi a korábban ejtett magyar foglyokat, amint csak lehet, hozza magával Genova vába. A kesze hajú, gyér szakállú lengyel, aki a magyar szabadságharcban szerzett kapitány rangot, örömmel tartott velük, mert ő is, mint annyian, unta már a hetek óta tartó tétlenséget.

Egy franciá katonai szerepvényre sikerült feljutniuk. Kék kabátos, vörös nadrágos, fehér kamáslis bakák közt húzták meg magukat, hallgatták vidám nótázásukat, egyszer-egyszer még a causzári tilalom alatt álló Marseillaise-re is rázendítettek, és mire a nap állás és a gyomruk a reggeli idejét jelezte, Novarába értek. Onnan már nem volt vonat, a Lago Maggiore felé bérelt kocsival folytatták az utat. A vidék nem biztonságos, intették őket a helyőrség olasz tisztjei, az előző napokban a térségben többször is feltűntek kémszemlélt végző osztrák egységek. Szerencsére sikerült elkerülniük a végzetes találkozást (Hossek ugyan igazán mára néha dragonyosok lovainak dobogását vélte hallani), és néhány órai zötyögés után baj nélkül értek Aronába. Innen már a tó mellett haladtak. A szeszélyesen kanyargó út a kéken csillogó víz és a baloldalt emelkedő hegyek közt hol kitégu-

ló, hol egészen összesszűkülő síkon futott észak felé. Mellette zölden pompázó növényzet, ciprusok, lapos koronájú pineák, a domboldalakon virágzó szálkakokrok. A Pallanzai-öblöt megkerülve Intrába jutottak. Gyorsan kiderült, hiába jöttek, a hajnalban odaérkező katonák a környék összes használható vízi járművét dél felé, Aronába irányították. Nem volt mit tenni, vissza kellett fordulni. Ekkor már késő délutánra járt az idő. Hogy a visszautat megrövidítsék, a pallanzai vármórástól kértek segítséget. Nekik volt egy csónakjuk, és vállalták is, hogy a nyugat felé hosszan elnyúló öblön át-eveznek az utasokkal, akik ezzel húsz kilométert megtakaríthatnak.

Az öblök közepén jártak, amikor észrevették, hogy a tó lombardiai partján levő Laveno felől sebesen közeledik feléjük egy osztrák hadigözös.

– Isteneim, ezek elkapnak bennünket! – szakaft ki Telegikből a rémület.

– Ha a tálpart felé indulunk, egyenesen belefűk futottunk volna.

– Úgy látszik, a parti őrség még a helyén van – döbönt meg Tűr is.

A helyzet csaknem reménytelen volt. A hat markos olasz evezős hiába adott bele mindent, a tévesség egyre csökkent. Már-már úgy tűnt, nincs menekvés, de aztán egy hirtelen jobbra kanyarodással sikerült a lomhábban forduló hajóval szemben egy kis előnyhöz jutni, és a csónakot a parti sziklák közé kormányozni, ahonnan a csapat egy ugrással a szárazföldre kapaszkodhatott.

Amikor késő este ismét Aronában voltak, és a helység egyik szegényes szállodájában lefekvéshez készülődtek, Telegi Tűrhez fordult:

– Hallod-e, pajtás, amikor ott voltunk a vízen, nyakunkban a gőzössel, engem majd kirázott a hideg. Te meg, mint egy hosszú szakállú, nagy bajuszú Neptun, csak tüdőgőggel nyugodtan, mintha csak kéjtudászon lennél. Hogy tudsz ilyen hidegvérrel szembenézni a veszéllyel?

– Aludjunk, öreg, holnap is nap lesz – hártotta el Tűr a feleletet, de magában azért megfogalmazta a választ. Nem igaz, hogy nyugodt volt. A gyomra összerándult, a melle elszorult. De félelmet valóban nem érzett. Inkább valami tehetetlen dühöt, amihez hasonló akkor fogta el, amikor 1855 novemberében az a sza-

kasznai osztrák katona rajtaütött.¹ Fegyver nélkül, a védekezés esélye nélkül, kiszolgáltatva várni a végzetet, ez a szerep nem neki való. Nem nyugalom volt az, Sándor, amit láttál, hanem becsület, végzett az önmagának szóló számvetéssel, és végignyújtózott a megnyírkorduló ágyon.

Mivel kalandjuk nyilvánvalóvá tette, hogy Laveno várában még ott vannak az osztrákok, hajóikkal tehát bárhol felbukkanhatnak a tavon, és reggel azt is megtudták a jól tájékozott portástól, hogy Sesto Calendében nincs ellenség, Garibaldi vadászai pedig valahol Como táján lehetnek, változtattak az eredeti terven, nem a Maggiórán, hanem néhány kilométerrel lejjebb, a Ticinón keltek át Lombardiába egy halász segítségével. Sesto Calendében valóban nem voltak osztrákok. A helybeliek azt mondták, egyet sem láttak május 22-e óta. Garibaldi akkor elkergette őket, és hála Istennek, úgy látszik, azóta sem mernek visszajönni. Egy új, amikor megtudta, hogy az alpesi vadászok táborába igyekeznek, felajánlott nekik három jó lovat.

– Örömmel szolgáltam velük a hazát. Fogadják jó szívvel – mondta, és már vezetete is fket közeli birtokára.

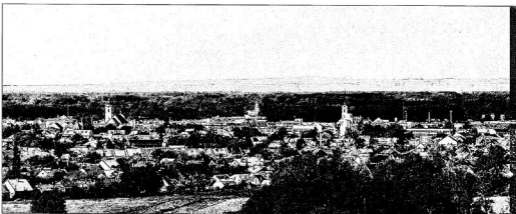
– Hajósokból, gyalogosokból egyszerűen lovasokká váltunk – kommentálta Teleg a történetet.

Varesét célszerűnek látták elkerülni, nem tudhaták, mi ott a pillanatnyi helyzet. Arra gondoltak, ha valahol a vöröstől keletre elérik a comói utat, majd tájékozódhatnak.

A rövid szemlélődés után most jobbra fordultak, és lovaikat lassú ügetésre fogva elindultak a sziklával, bozttal szeggett lejtős úton. Tíz perc sem telt el, amikor egy balra kanyarodás után kinyílt előtük a tő. Jobbról szántóföldek pástái és messzire hullámzó dombok sora, balról egyre magasabbra kúszó erdő. Között a hegyvidékesen támaszkodó aprócska falu. Imitt-amott füstölő kémény jelezte az ébédidőt.

– Ez hát Malinate – mormolta Tűr maga elé a falu nevét.

Övatosan közelítették meg a szélső házakat, de mivel semmi gyanúsat nem észleltek, megállás nélkül léptettek tovább a kocsmáig. A bejárat előtti padon néhány paraszt gubbasztott, a sötétség egyik az-

talánál simaképu fiatalember támasztotta az állát. A félsznyókálásból ocsúdó kocsmáros hunyorogva nézett fel a belépő idegenekre. Tűr odaköszönt neki, és közelebb lépve határozott hangon kérdezte:

– Katonákat látták-e errefelé mostanában?

– Látni éppen láttunk – pislogott bizalmatlanul a kerek fejű, rövid nyakú ember, és nebezkesen felkászálódott.

– Mifélek voltak?

– Ilyenek is, olyanok is – morogta, és miközben végigsimított a pocakján felpúposodó kötényen, kutakodva méregette az idegen akcentussal beszélő, különös vendéget.

Ekkor már a közelükben ülő fiatalember is feltekintett, és szemlátomást érdeklődéssel várta a folytatást. Tűr annyiból már látta, hogy nincs mitől tartaniuk, ezért nem kértelt tovább:

– Garibaldíhoz akarunk eljutni.

A kocsmáros, még mindig gyanakodva, éppen csak fontolgatni kezdte, mit is mondjon erre, amikor a fiú odaszólt:

– Az nem lesz nehéz, az alpesi vadászok tegnapelőtt óta újra Comóban vannak, az ellenség pedig eltakarodott a vidékről.

– Hurri! – kiáltott fel Teleki, és az eddig gonderhelten álldogáló lengyel is megkönnyebbült sóhajjal lépett előbbre.

A barátkozás ezután már gyorsan ment. A jövővények felfedték kiletüket, a fiatalember is bemutatkozott, és mivel nyílt szívű, közlékeny legényke volt, egyetlen tőre kiderült, hogy második éve él a faluban, hogy ő a malinai iskola egyetlen tanítója, hogy nőfien lévén a kocsmárosnál kosztol, most is éppen ebéd utáni sziesz-

tájt tölti, és hogy amióta az eszét tudja, ki nem állhatja a kétféjű sas alatt basáskodó idegeneket.

A kocsmáros is feloldódott. Hellyel kínálta a vendégeket, a felesége után kijelentte, a melegszeim, barna asszonyonnyal együtt besomfordáló suttyó gyereke ráparancsolt, hogy lássa el a lovakat, azután bort töltött, karjait szétártta (kissé átírálisan, vélte Tűr), és emelt hangon, ünneppélyesen mondta:

– Isten hozta önöket. Szerencsémnek tartom, hogy megtisztelték házamat. Garibaldi neve számunkra szent, mint az imádság. Aki hozzá tartozik, az nálunk a legkedvesebb vendég.

Amíg ebédelték, kérésükre a tanító úr mindenről részletesen beszámolt, ami az előző tíz napban a környéken történt:

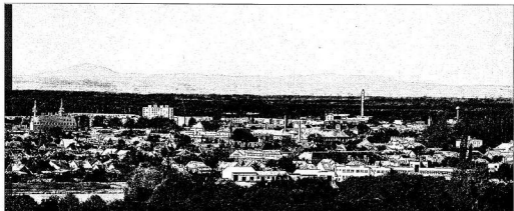
– Május 24-én ért ide a hír, hogy Garibaldi alpesi vadászai bevonultak Varesébe. Másnap reggel Como felől csatrák menetoszlopok érkeztek, és csak vonultak, vonultak. Kengetegen voltak, megszámolhat, volt velük nyolc ágyú is. Dél felé aztán távoli ágyúörgés hallatszott, később közeledő fegyverropogás, és nemsokára újra láthatuk az istenverte németeket, mi már csak így hívjuk őket, amint rendetlenül lobolnak visszafelé. Utánuk a mieink jöttek. Istenem, milyen jó érzés volt meglátni az elsőt! Ide nem messze, San Peronnán újra meglátkozték, de igen keményen. Azt mondják az ottani parasztok, hogy az ellenség legalább száz halottat vitetett velük szekeresikén Comóba, amikor alkonyatkor végre csend lett. A mieink veszteségeiről nem tudok, de könnyebb sebesültek sokan jöttek ide is, néhányukat a falu asszonyai köztögették be.

Másnap nyugalom volt. 27-én aztán rendezett sorokban Garibaldi ezredei jöttek („Istenem, de szépek voltak” – szólt itt közbe a kocsmáros), átörttek az osztrák védővonalon, és heves harc után bevették Comót. Nem sokáig tartott az öröm. Két nap múlva tengernyi erővel érkezett az ellenség. Urbán katonái, az átkozott horvátok² jöttek. Maledetti croai – ismételte dübösen. – Nemcsak Comót és Varesét, de szinte minden falut is elözönlíttek. („Ide is jutott belőlük, hogy a fene ette volna meg őket” – toldotta meg most a kocsmáros a tanító szavát.) Ekkora túlerővel még egy Garibaldi sem szállhatott szembe nyílt csatában. Egy ideig lavrozott köztük, kapkodták is a fejüket a nyavalyások, aztán az összes emberével együtt eltűnt a hegyekben. Tegnapelőtt egyszer csak ritkinni kezdett a német a vidéken, a csoda tudja, miért támadt mehetnékjük, és innen is elpucoltak szerencsére. Aznap este az alpesi vadászok ismét betörték Comóba, és kitalarították onnan Urbán maradványait. Járőrök tegnap is, ma is jártak erre, és azt mondják, most mindenütt nyugalom van.

A vendégek elégedetten hallgatták a legfrissebb híreket, amelyek azt jelentették számukra, hogy a második napja tartó hányódás után alighanem hamarosan révére érnek.

– Jó hírek és kifizető ebéd, mi kellene még a boldogsághoz – lelkesedett Teleki. – Talán egy szép asszony csókja – sügta oda Tűrnek magyarul.

Nem sokkal később a három férfi vidáman intett búcsút vendéglátóiknak és a hírükre odaszállingózó falusiaknak.

Fényképeze: Gaál György

Mintha lovak is megérezték volna gazdáik megváltozott hangulatát, vagy talán csak a jó ábrák és a friss víz tette, kényeskedve kapkodták patáikat, s amikor leszált a gyeplő, vígan iramodtak neki a szürkésbarnán kanyargó útnak. Teleki felszám-mel Hossekre lesett, és huncot mosollyal rözendített a Búsul a lengyei kezdetű nő-tára.

Mástfél órányi poroszalkás után érték el az alpesi vadászokat. Egy kisebb egységük, harminc-negyven ember tanyázott az út mentén, puskák gúlában, a vörös inges katonák többsége pedig az árnyékokban beverészt. Amikor igazolták magukat, a parancsnok, egy hárszéves forma, nyúlánk fiú szabályos jelentést tett. Ebből megtudták, hogy Nicolo Suzini százada vigyázza Varese felől a várost, és ennek a szakasz-nak most, afféle félpihenőben, az út szemmel tartása a feladata. Arról is tájékoztatást kaptak, hogy Garibaldi tábornok nem tartózkodik Comóban, de a hadosz-tályparancsnokságot könnyű lesz megtalálniuk, mert a város központjában, a Katedrális melletti városrészben épületében székel. Túrr jó szerencsét kívánt a lassan köréjük gyülekező harcosoknak (néme-lyükük szinte gyerek, konstatálta némi megütözéssel), és fél óra sem telt el, szemlélő szemben álltak Giacomo Medici-vel, a második ezred parancsnokával.

A két magyar régről ismerte a csontos, széles arcú, átható tekintetű ezredet. A rövid életű Római Köztársaság hős védő-je az ötvenes évek elején a Mazzini-féle Nemzeti Bizottság tagja, az Aposto³ jobb keze volt, és a milánói felkelés előkészí-tésében kulcsszerepet játszott. Az öszeesküvő csoportok vezetői, így Túrr

is, közvetlenül tőle kapták az utasításo-kat. Azt is tudták róla, hogy Garibaldi egyik legrégibb harcostársa, már a dél-amerikai pampákon⁴ együtt volt vele.

– Vártuk már Önöket, uraim, Torino je-lezte érkezésüket. Örülök, hogy haj nélkül idejuttatok, és annak nem kevésbé, hogy veletlen akarnak tartani – mondta a kölcsönös ödvözlések után. Katonás szűkszavúsággal beszámolt a hadosztály helyzetéről. Elmondta, hogy az első-má-sodik ezred jelenleg pihenőben van, a Marrochetti-ezred pedig, amely nem vett részt Como bevételében, nyugat felé in-dult, hogy kifüstiúje Lavenóhól az osztrá-kokat. Amivel Bixio zászlóalja május 23-án sikertelenül kísérletezett, az a távirón érkezett friss hír szerint ma délelőt sike-rült, a vörösingesek egyetlen rohammal bevették a várat, és a védők, parti hajóikat is hátrahagyva, fejezetten menekültek át Svéjébe. A győztesek Vareseben éjszákáznak, és holnap, várhatóan kora délután érkeznek Comóba.

A jövővények nem titkolt örömmel nyug-tázták, hogy akik előző nap olyan cudarul megkergették őket, nem garázdálkodnak már a Maggiorón.

– Látjátok, pupákok – fordult társaihoz Teleki –, ha egy nappal később támad kedvünk a csónakfázásra, akkor a tájban gyönyörködhetünk volna, nem azt kellett volna mérískölnünk, mire képes egy osztrák hadigőzös.

Medici adjutáns szállást kerített a szá-mukra, reggelre ruhát, felszerelést, fegy-vert ígért, és megnutatta, merre találják, ha majd vacsorára, társaságra vágnak, azt a kocsmát, amelynek nagytermét tisz-ti kaszinóznak nevezték ki.

Az első ember, akit este Túrr a sűrű szí-varfülőben úszó, lármás teremben meglá-tott, a régi jó barát, az apró termetű, gön-dőr hajú Gaetano Sacchi volt. Hevesen gesztikulálva, fekete firtjeit meg-meg-rázva, ide-oda hajladozva, lépegetve ép-pen egy asztaltársaságnak magyarázott valamit, amikor a pillantásuk összeakadt. A mondatot félbehagyva, karjait magas-ba csavarta felkiáltott:

– Stefano, drága barátom, de örülök, hogy megjöttél - és máris ugrott, ölelte-csókoita a meghatottan toporgó Túrrt, aki nem számított rá, hogy hajdani fegyver-társa bukkan az alpesi vadászok között. Annak idején a Mazzini és Kossuth kez-deményezte titkos akciókban együtt vet-tek részt, Sacchi ezredes volt a piemonti szervezkedés egyik főszereplője. Pavia alatt is együtt voltak, azon a februári é-jszakán ők ketten kutatták fel a kompot, amellyel a felkelő csapat útkelését ter-vezték, és reményt vesztve, szítköződba együtt élték meg a kudarcot is.

– Tudtam, hogy jönni fogsz – folytatta barátságba karolva az ezredes –, és nem-csak tegnap óta, amikor Medici említet-te. Tudtam a háború első pillanatától. Nem sokkal azelőtt a régi holmijaim közt matatva kezembe került egy újság-kívágás, és azt azóta magammal hordom. Tudod, mi van benne? A cikked, amit Tuniszba menet írtál a bajóról. Emlék-szel? Szabad jövőt jóslóltál a testvérházi-nak, és ígértél is valamit. Ezt inkább lá-suk szó szerinti! – Belső zsebéből előve-tte a gondosan összehajtogatott újságlap-ot. – Látod? Ez az. Az Italia e Popolo 1853. március 29-i száma. – Végigfutott a sorokon, azután felolvasta a keresett

mondatot: – „Bárhova is vessen végzettség, legyenek biztosak, hogy a függetlenség első kiáltására ott leszünk azoknak a sorában, akik halált megvetve elsőként támadják meg az ellenséget.”

Tűr meghökkenve szembesült hat év előtti önmagával, és szinte védekezve mondta:

– Ma már nem írnék le ilyen fellegzős mondatot.

– Bánom is én, mit írnál, vagy mit nem írnál. Itt vagy, és ez mindennél többet mond – harsogta Sacchi, miközben apró pótlolta, hogy tisztikarát régi, hűsége harcostársaiból alakíthatta ki, és hogy önállóan jelölhette ki az általa célszerűnek ítélt harci feladatokat. Többességében civilekből verbuválódott hadosztályával így tudott sokszoros túlerővel szemben is sikereket elérni, és perze a lelkesedéssel, ami a katonáit fűtötte, ami a sok kültőt, mindenféle más művészt, diákok hadi ismeretek nélkül is eredményes harcossá tette.

Ahogy múlt az idő, a tiszteknek fenntartott terebben egyre többen forgóldtak. Voltak, akik az éppen letett szolgálat után csak egy italtárt tértek be, de a legtöbb újonnan érkez, miután körbejárt, és egy-egy mondattal üdvözölte az ismerősöket, odatelepített valamelyik társasághoz.

Az egyik asztal mellől, székét határozott mozdulattal átrálkve, egy nyurga fiatalember emelkedett fel. Bal kezével végigsimított loboncos üstökén, aztán két karját oldala mellett leszorítva énekléni kezdett. Erőteljes, telt hangja túlszárnyalta az általános zívaját: „Megnyílnak a sírok, kikélnek az árnyak, a vértanúk, íme, csasztosra állnak...” A beszélgető, nevetgélő csoportok odaforultak. Egy pillanatra csend támadt, aztán a folytatásba innen is, onnan is bekapcsolódtak, a refrént pedig együtt zúgta az egész terem: „Itália, rajta, most vagy soha, üzd el, most vagy soha, fízd el, mind az idegen!”

Tűrt is magával ragadta a hirtelen támadt hangulat. A második strófát már együtt dúdolta a többiekkel, és aztán érces hangján veük fújta a refrén frissen megtanult szövegét: „Itália, rajta, most vagy soha, üzd el, most vagy soha, fízd el, mind az idegen!”

A sosem hallott dal ünnepélyessége, a visszatérő sorok dobpergészerűt komélysége a zívigé hatolt. Amint végpillantott az elkomorlyodó, énekléstől kipirult férfiarcon, úgy érezte, végre tár-

sakra talált, nem kívülről szemlélődő többé, hanem résztvevő: egy azok közül, akik minden áldozatra készek a közös eszméért. Eszébe villantak az imént lefitymált szavak: „Ott leszünk azoknak a sorában, akik a halált megvetve elsőként...” Az ördögbe is, úgy látszik, ha elkap a hév, ugyanaz a pátoz tör elő belőlem ma is, próbálta hűteni magát, de amikor a dal végén felhangzott a háromszoros vivát, önfelédten kiáltotta a tömeggel ő is: Evviva Italia! Éljen Itália! Váratlanul felötört benne egy tíz év előtti kép. Március eszején a légió magyar lobogót kapott, s amikor az ünnepélyes zászlószentesítés után a büszke magyar csapat bemutatkozott Alessandriába, az utcára tuduló sokaság mindenfelől azt harsogta: Evviva Ungheria! Éljen Magyarország! A közös szabadságharcban akkor lettünk testvérek, gondolta, miközben az emlékezés egy pillanatra elhomályosította a szemét.

– Mi ez a vérszédítő dal? – kérdezte Sacchitól.

– Garibaldi himnusza.⁴ Ez a mi közös imádságunk, de a harci riadónk is – hangzott az ünnepélyes válasz. Amikor nem sokkal később az öt kísérő hű barátát szálláshelye felé ballagtak, Tűr Garibaldiról érdeklődött:

Medici csak annyit mondott, hogy: – Egyelőre nem tudunk lejelentkezni nála, mert nincs a városban, de biztosított bennünket, hogy a tábornok nemsokára itt lesz, és hogy nagyon számít a segítségünkre.

– Harmadik napja már, hogy mi sem látunk. Jó tíz kilométerre a várostól, Rai-mondi márkli Fimo Mornaccó-i bírtokán túlulja az időt az Öreg. Szó se róla, a márkli régi támogatója ügyünknek, megérdemli a megtiszteltetést, de a bennfentes az azt sugallják, hogy inkább a márkli lány, a szépséges Giuseppina is, aki miatt nem tud betelni a vendégeskedéssel. Vele tesz nagy kirándulásokat, a rossz nyelvek szerint a vén tengerész tegnap is a tizenhét éves kisasszonykával cónakázott a tavon, mintha csak nem is háborúban, hanem vakáción lenne.

– Hej, ti taljánok, megérik a pénzesetek – kacagott Tűr. – De talán mi sem vagyunk mások. Biztosan nem: véletlen, hogy a magyar mondas is úgy tartja: a vén kecske is megnyalja a sőt.

Most Sacchin volt a nevetés sora.

– Azért ne hídd – mondta –, hogy Garibaldi megfélemezik a költelességéről. Meglásd, holnap, amikor Marrochetti ezredes megérkezik, ő is előkerül.

– Itália, rajta, most vagy soha, üzd el, most vagy soha, fízd el, mind az idegen!”

Tűrt is magával ragadta a hirtelen támadt hangulat. A második strófát már együtt dúdolta a többiekkel, és aztán érces hangján veük fújta a refrén frissen megtanult szövegét:

„Itália, rajta, most vagy soha, üzd el, most vagy soha, fízd el, mind az idegen!”

A sosem hallott dal ünnepélyessége, a visszatérő sorok dobpergészerűt komélysége a zívigé hatolt. Amint végpillantott az elkomorlyodó, énekléstől kipirult férfiarcon, úgy érezte, végre tár-

sakra talált, nem kívülről szemlélődő többé, hanem résztvevő: egy azok közül, akik minden áldozatra készek a közös eszméért. Eszébe villantak az imént lefitymált szavak: „Ott leszünk azoknak a sorában, akik a halált megvetve elsőként...” Az ördögbe is, úgy látszik, ha elkap a hév, ugyanaz a pátoz tör elő belőlem ma is, próbálta hűteni magát, de amikor a dal végén felhangzott a háromszoros vivát, önfelédten kiáltotta a tömeggel ő is: Evviva Italia! Éljen Itália! Váratlanul felötört benne egy tíz év előtti kép. Március eszején a légió magyar lobogót kapott, s amikor az ünnepélyes zászlószentesítés után a büszke magyar csapat bemutatkozott Alessandriába, az utcára tuduló sokaság mindenfelől azt harsogta: Evviva Ungheria! Éljen Magyarország! A közös szabadságharcban akkor lettünk testvérek, gondolta, miközben az emlékezés egy pillanatra elhomályosította a szemét.

– Mi ez a vérszédítő dal? – kérdezte Sacchitól.

– Garibaldi himnusza.⁴ Ez a mi közös imádságunk, de a harci riadónk is – hangzott az ünnepélyes válasz. Amikor nem sokkal később az öt kísérő hű barátát szálláshelye felé ballagtak, Tűr Garibaldiról érdeklődött:

Medici csak annyit mondott, hogy: – Egyelőre nem tudunk lejelentkezni nála, mert nincs a városban, de biztosított bennünket, hogy a tábornok nemsokára itt lesz, és hogy nagyon számít a segítségünkre.

– Harmadik napja már, hogy mi sem látunk. Jó tíz kilométerre a várostól, Rai-mondi márkli Fimo Mornaccó-i bírtokán túlulja az időt az Öreg. Szó se róla, a márkli régi támogatója ügyünknek, megérdemli a megtiszteltetést, de a bennfentes az azt sugallják, hogy inkább a márkli lány, a szépséges Giuseppina is, aki miatt nem tud betelni a vendégeskedéssel. Vele tesz nagy kirándulásokat, a rossz nyelvek szerint a vén tengerész tegnap is a tizenhét éves kisasszonykával cónakázott a tavon, mintha csak nem is háborúban, hanem vakáción lenne.

– Hej, ti taljánok, megérik a pénzesetek – kacagott Tűr. – De talán mi sem vagyunk mások. Biztosan nem: véletlen, hogy a magyar mondas is úgy tartja: a vén kecske is megnyalja a sőt.

Most Sacchin volt a nevetés sora.

– Azért ne hídd – mondta –, hogy Garibaldi megfélemezik a költelességéről. Meglásd, holnap, amikor Marrochetti ezredes megérkezik, ő is előkerül.

– Itália, rajta, most vagy soha, üzd el, most vagy soha, fízd el, mind az idegen!”

Tűrt is magával ragadta a hirtelen támadt hangulat. A második strófát már együtt dúdolta a többiekkel, és aztán érces hangján veük fújta a refrén frissen megtanult szövegét:

„Itália, rajta, most vagy soha, üzd el, most vagy soha, fízd el, mind az idegen!”

A sosem hallott dal ünnepélyessége, a visszatérő sorok dobpergészerűt komélysége a zívigé hatolt. Amint végpillantott az elkomorlyodó, énekléstől kipirult férfiarcon, úgy érezte, végre tár-

Jegyzetek:

1. Az angol hadsereg szolgálatában álló Türrt Havasalföld fővárosában, Bukarestben tartóztatta le az osztrák katonaság.
2. Carl Urban osztrák altábornagy hadtestében számos nemzetiségiekből verbuvált ezred volt. A horvátokon kívül magyarok és szlovákok is szolgáltak alatta.
3. Hívei nevezték így Mazzinót.
4. Az 1840-es években a Garibaldi vezette olasz légio Uruguay oldalán Rosas argentin diktátor ellen harcolt.
5. A franciák IX. Pius pápa hatalmának visszaállítása érdekében támadták meg a Római Köztársaságot.
6. A francia expedíciós hadsereg parancsaoka.
7. 1854-ben Garibaldi hazatért, és a Szardínia közelében fekvő, csaknem lakatlan Capraera szigeten vett egy kis földet, s ott épített házában élt a következő években.
8. L. Mercantini 1859 tavaszán írt Inno di Garibaldi című versét A. Olivieri zenésítette meg, s a dalt szinte azonnal Itália-szerte énekelni kezdte a szabadságot áhító nép.

Bálint László
(folytatjuk)

Köszönjük...

Lapunk hosszú évek során a Bajapress Kft. nyomdájában készült. Április hónaptól kezdődően a Bajai Honpolgárt az Arculati Nyomda Kft. üzemében nyomják.

Szerkesztőségünk ezúton köszöni meg a Bajapress Kft. minden dolgozójának eddigi munkáját, nem felede az az önzetlen segítséget, melyet a nehéz időszakokban nyújtottak lapunknak, biztosítva annak rendszeres megjelenését.

PÁRI MIRELLA VERSESKÖNYVÉRŐL

Nem álmodom mindig

– Kassák Kiadó –

A kötet szerzője tizenhat éves kora óta rendszeresen ír. Munkáival kezdetben diákok részére meghirdetett irodalmi pályázatokon vett részt, és a rendre elért első helyezések tanúsítják, hogy a szakértő bírálók igen korán felismerték a nyiladozó tehetséget. Hamar jutott publikációs lehetőséghez is. Az izraeli magyar nyelvű *Új Kelet* és a magyarországi hiteközségek lapja, az *Új Élet* két éve rendszeresen közli írásait. Egy verse a Bajai Honpolgár 1998. júniusi számában is megjelent. Az itthoni, bajai közönség előtt költői esteken mutatkozott be. 1998 májusában jómagam is egy ilyen alkalommal ismertem meg néhányan versét. Összintén megleptek eredetiségükkel és műves kidolgozottságukkal. Az éppen akkor érettségiző ifjú költőnek, úgy láttam, már sikerült magáévá hódítania az általa belátható világot, és birtokában van a képességnek, amelylyel annak formát adhat.

A közelmúltban megjelent kötet Pári Mirella első könyve. A korábbi és újabb termékből kiválasztott negyven vers együttesen meggyőző híradás egy érzékeny lélekről, amelyben egymást nem kizáró ellentétként van jelen a létkérdésekkel való halálkomoly viaskodás, a fájdalom reflexió és az ujjongó életöröm, és amelynek érzelmi skálája az imádságos áhitattól a profétai dühig, az elvesztétség érzésétől a játékos ömiróniáig terjed. Tematikailag e versek világa nem tágas, de olykor megkapóan bensőséges. Szép versek szólnak a költő szüleitől (*Apám ötven éve, Anyám, mint rózsá, Én nem vagyok egyedül*), a felnőttes avató halálélményről (Halotti ima nagyanyámról) és a természettel, univerzummal való intim találkozásokról (*Angyalok tavaszra, Hinta*). Érdekes és talán legjellemzőbb vonása e versvilágnak, hogy a primer élmények helyett igen gyakran a személyessé hevített, közvetett tapasztalás, a kulturális élmény tölti meg tartalommal. Egy mai fiatalról szólva talán meghökentető, de Pári Mirella esetében igaz, hogy életének egyik meghatározó élmé-

nye a holokauszt. Nem látta a halálba menőket, nem közvetlenül tapasztalta meg, hogy „a falvak kitérnek előlük, és félre állnak a kapuk.” (*Pillinsky János: Harbach, 1944*), mégis szívétg égett a XX. század szégyene. Szikár egyszerűséggel fogalmaz, de borzongatóan sokat mond, amikor ezt írja:

*Akkor is megszületett
a kis Jézus, bár
a zsidó Máriát Debrecenből
és Jézusét, a munkácsi ácsot
Auschwitzban
a szelektáláson
gázkamrába küldték.*

Az egykor volt tragédia mély átélése őt nem szánalomra, nem is lelkiismeret-furdalásra indítja – mint jótérszű kívülről –, hanem az ártatlank mentetével való azonosulásra. Az élményből így személyiséget kikovácsoló hit épül:

*Ősanyám, Ráhel
Fogadott örökbe.
Ábrahám gyermeke vagyok,
Héber.
És nem vonal ki szívemből
Soha Egyiptom.*

Versék sora vall a vállalt sorsközösségről (*Égőáldozat, Barthesz, Menóra, Mezező*). A zsidó kultúrával való találkozás a világ értelmezésében is segítségére volt a fiatal költőnek. Az esztétikai nyereség még szembetűnőbb. A bibliai minták játékonan gazdagították stílusát. Míg azonban egyfelől kétségtelen elony egy nagy kulturális hagyomány elsajjútítása, másfelől a belefeledkezés azzal a veszélyvel jár, hogy elzárjuk a kilátást a való világ felé. Profán szemlélőként e veszély jelét látom abban, hogy amikor Pári Mirella aktuális társadalmi problémákról akar szólni, akkor vagy súlyosnak szánt, mégis üresen kongó profétai átkokat szór (*Négy tétele*), vagy csak naiv végítélet-vizóra képes (*Ad auctandam verbum*). De hád említsek egy kivételt, amely azt

tanúsítja, hogy akad csúfondórosan e világi szava is viszonyaink fureszságának bemutatására!

A Nap ma nyugaton kelt fel című verséből idézek:

Nézünk csak!

Itt valami nem stimmel.

Nyugaton kél? Keleten nyugszik?

Vagy már körbe se jár?

Túlóradfjért talán.

Dél sem lesz? S akkor mikor eszünk?

Felborult a szertartás, a rend megszűnt.

Fejre dült a világ!

Olyan ez, mint mikor Európába megyünk,

pedig ezerszáz éve már, hogy megfőtünk.

Ennyi kellene ehhez is?

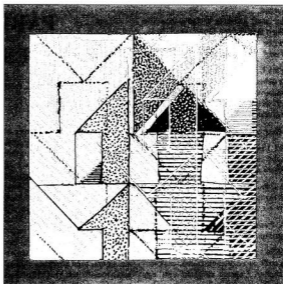
Felfogni:

Nyugaton kél a Nap!

Keleten nyugzik!

Pári Mirella ígéretes tehetség. Könyve egyenletlenségei ellenére is figyelemre méltó teljesítmény.

Bálint László

SZELLEMI ILLATOK

Kántor József kiállítása

Pécsett, az Arthus Galériában

Nem álmodom mindig

Ha álmodom
akkor a rétek
mindig zöldék
s az ég
gyakran kék
fákat látok
délibábszerűek
remegő karjaik
feketék

Ha álmodom
akkor nem ismerlek
téged
se őket
senkit akik
nappalsimán előttem
felsorakoznak
új idegennel beszélnek
álomnyelven
amivel nem lehet
hazugságot mondani
Ha álmodom álmaim néha
imák.

De nem álmodom mindig.

Pári Mirella verse

Pécsett, a Ferencsek utcájában egy hangulatos majdnem-padlásterben működik egy csöppnyi galéria, ahová az ország minden pontjáról hívnak, főleg kortárs alkotókat egy-egy bemutatkozására. 2000 márciusában Kántor József mutatkozott be itt a pécsi közönségnek. A kiállítás érdekében színfoltja, hogy a látogatók között minden alkalommal kiisorolnak néhány miniatúrát (egyedi vagy sokszorosított grafikát) – a képen az egyik ilyen miniatúra látható.

Kántor József Pécsett bemutatott munkái a töle megszokott színvonalú és kvalitású szítnyomatok voltak. Grafikáinak mindegyike egy-egy *motívum* mögött rejlt reális állhatatos felkutatásból és annak vizuális megjelenítéséből születtek. Ez az önkifejezés azonban számtalan csapdát is rejthet. Azt a veszélyt, pl. hogy a festészet merő mértani dekorációvá válik, hasonlóan egy pulóverhez vagy szőnyeghez. Hiszen a műalkotásnak mindenkor expresszívnek kell lennie, mély érzelmi és/vagy szellemi tapasztalatot kell kifejeznie. Va-

jon a minden ábrázolási öfítől mentes forma és szín alakítható-e szimbolikus kifejezőeszközzé? Anyait már Kandinszkij is mosdott, hogy bizonyos meghatározott formáknak pontosan körülírt hatások feleljenek meg: a háromszögnek például „megvan a maga különleges szellemi illata”. Kántor minden képe: pillanatnyi mozdulatlanlanság a mozgásban. Persze minden műalkotás az – T.S. Eliot szavaival élve: a forduló világ álló pontja, ahonnan szemügyre vehető a néha színetet is tartó szüntelen változás. Kántor képeiben ezen túl egyszerre rögzítődik mozgás és mozdulatlanlanság, az álló pont s körülötte a változás. A síkok, pontok és geometriai formák mozdulatlanok a felület felszínén, de mozognak a kép felszíne mögött, hogy a végtelenben összetelálikozhassanak. A mozdulatlanlanságból kiinduló mozgásnak pusztán (bocsánat a kifejezésért) mellékterméke az optikai hatás. Igazából azonban Kántor nem optikai trükkkel akarja szórakoztatni a nézőt, hanem a ritmust szeretné láthatóvá tenni, a biológia és a természet ritmusát gyorsítja, lassítja,

megszakítja, majd elindítja újra, hogy kővettesse a mozgás útját, mozdulatlaniságtól mozdulatlaniságig. A képek liktéző feszültsége hol enyblől, hol erősödik, a természetei inspirációk, az elvont következtetések, a festői megoldások egyfajta költészetit élménnyel rokoníthatók. Kell-e bizonyítani, hogy a jó versnek a szavak összegzésénél többet köszönhetünk?

Technikájával (a szitanyomással) azt hiteti el, mintha a kép (születésének egy fizisában) olykor mechanikus úton, spontán módon jött volna létre. A terv és a megvalósítás azonban egyaránt szigorú számítás

eredménye, de kiszámított a véletlen tevékenysége is, mely néhol természetesen beleszól a kivételezésbe. Sajátos világának megteremtéséhez többnyire a nyíl motívumot választotta ki. Ezenek a képeknek a szem ítéletit teljes felhasználását. Mintha a látás már magára a látásra lenne irányítva, felfokozva annyira, hogy nem a tárgyra figyel, hanem a látás mozzanataira. Képeinek alapja tehát a „nézés” képszerűsége, a formák tisztasága és átlátszósága. A nézőknek részt kell vennie az ábrázolt rend építésében, benne kell élnie a képen lejátszóó keletkezési folyamatban. S miközben „részt veszünk” a

képen lévő rend, ritmus és mennyiségi viszonyok kialakításában, beemünk, magunkban is hasonló rend, ritmus és mennyiségi viszonyok keletkeznek, mígsem az értelmezési kísérlet eredményeképpen megállapíthatjuk: önkifejezésünk nem mindig feltétlenül ábrázoló jellegű: egy kerék pont, egy hegyes háromszöghöz végződő nyílveszűz is lehet épp oly hatásos, mint Istennek Ádám újját érintő uja Michelangelo Teremtésén. A formák végtelenül szabadok, és a hatások kimeríthetetlenek.

Kovács Zita

A SZENT ÉS KATEDRÁLISA

*„Anglia négy sarka is ontja ám
Canterburybe a hívót ahány!
A vértanú sírját körülbolyongja,
Kút gyámolának tisztel csonka-bonka.”
(Chaucher)*

Bizonnyra sokan olvasták a hat évszázad patinájától ódon sorokat. De ennyien? A parkológarázs alsó szintjén foglalt minden kezes. A hat heger felzúmmög, és a kocsis elegáns ívvel veszi a magasba vezető szik kanyarokat. Végül a tetőn találunk helyet. Így járunk jobban, hiszen őt emeletnyire megemelt nézőpontból pillanthatunk az angol gótika ősmintájára, a míves tornyocskák csúcsaival égettrő székesegyházra. Már kora is tiszteletet parancsol, hiszen az alapkövet lerakó Lanfranc éresek 90 évvel előzi meg párisi kollegáját, a Notre Dame-ot megálmózó Maurice de Sullyt. Új stílust meghonosító alkotás mindig hordozhatja az előzmény-nékliség vadhajlásait. Canterbury főtemploma egyike a ritka kivételeknek. Makulátlan remekmű.

Az ódon városka utcáit a szombati forgalom nyugtásze érasztja el. Míg végigahaladunk a katedrálisig vezető út pár száz méterén, idezúlik fel a szent helyet Európaszerte ismertté tevő Becket Tamás történetét.

1171-ben Canterbury, az ősi érseki székváros népe példátlan látványt szemlélhetett. Anglia királya, II. Henrik nyilvánosan vezekelt az egy éve meggyilkolt Becket Tamás sírjánál. Bár a szász tömeg nem tudhatott be a székesegyház testőrségétől elzárt kapuin, és nem vált a megalázkodás leg-

mélyebb fokának szentaujává, mikor is a király a szarkofág előtt megkorbácsolta magát, az eset híre bejárta Európát. Baklővéseik beismerése korunk politikusainak sem erős oldala; az pedig egyedülálló kuriózm, hogy egy középkori király gyakoroljon önkritikát saját hátán szjkorbács alkalmazásával. A vitathatatlan bűnbánaton túlmenően erős oka volt a fészkehetetlen indulatú II. Henriknek a szentéletű éresek szellemének kiengesztelésére. A birodalom az egy évszázada visszafajtott elégedetlenség kiütésének küszöbén állt, a trónus érezhetően megrendült. Az ország külföldös és nehéz évszázadot élt át. Kelta öslektök jó fél évszázada hódították meg a kontinensről átkelő angol és szász törzsek. A kereszténység hamar elérteit körülöb; békes földművelők és curva kezd iparosok, mikor 1066-ban nyakukba zúdul és új királyságot alapít a normann Hódító Vilmos. A jövevények is germánok, és – ámbrát Wotan híet állítólag ők is Jézuséna cserélték – elég kegyetlen gazdái száz városkónaknak. Az Angliára szakadt feudális iga minden járomszege és eresztöke normann anyagból készült. A bárók és nemesek, beleértve a püspöktöket is, mind a viking hódítóktö köztöl kertölnek ki. A kétközi munka, urait elhartása, a szász ajánp eleve elrendelt feladatává válik.

A normannokról tudni kell, hogy egyé-

európai hódításakon sem érzéketlenek alattvalóik kulturális felsőbbrendűsége iránt. Így Anglia királyai is rájönnek, hogy a fészkehetetlen normann nemesség nélkülözhetetlen a csapatáren, de egy állam bizonyított gépezetének szervezéséhez és vezetéséhez tudás és szakértelem is szükséges. E tulajdonságok pedig a gőzöstejtű és tyomnyzó urak körében nem, de a műveltebb szászok köztöl megtalálhatóak. Így eshet meg, hogy II. Henrik egy római diplomáciai missziókon rendkívül ügyesnek bizonyult kereskedő családból származó papot válassz kanclerájának. Mindössze 42 éves Becket Tamás, mikor a magas tisztágre emelkedik. Tudása, nyelvismerete, de mindenekelőt éles és elfogulatlan értelme, mely felsőbbrendfien bontakozik ki a bárdolatlan normann vasgyörök felett, kétségtelenül teszik, hogy Henrik király remekéit válasszásával. A lörükkancleráj Európá egyik legokosabb embere, és keze is rendkívül szerencsés. Éles esze világosan látja át a feudális nor-

mann állam zavaros jogviszonyait, és rövid idő alatt rendet teremtve, Angliát jól kormányzott országga teszi. A nemzetközi és egyházjogot is kitűnően ismeri, és mesteri fogalmazókészséggel bír. Anglia elég sokat civődik a pápával, ám a diplomataként is kiváló Becket Szent Péter utódával szemben is eredményesen képviseli ura érdekeit. Pályája a szakaszán a későbbi szent meglepően világias és gyakorlatias gondolkodású. Pontosan ismeri a pápa nuzimatikai érdeklődését, akit nem zavar az sem, hogy az aranyérme nem egy római császár aróéit hordozza, hanem csak II. Henrik vonásait, továbbá egycsiségének közelfogható cáfolata, hogy ezernyi másolat térságában érkezik. Szóval az eszes Tamás ír kimódolja, hogy a szentatya file mindig megnyíljék kedves királyi gyermeke kérésének.

Ugyamakkor – mintha a sors súgna a kancellárnak – az angol egyházzal szemben, a normann nyomásnak ellenálva, mindig méltányosan jár el. Határozottan képviseli a királyság érdekeit a hatalmaskodó normann püspökökkel szemben, de az egyház jogait is tisztelben tartja.

Becket Tamás a papi felszentelés alacsonyabb fokozatában részesül csak, ezért nem kelthet megütközést, hogy fejedelmi udvartartva meglehetősen világias életmódot folytat. Bár Tamás csak polgári sarjadék, a lovagi életforma pompázatos különöségeivel övezi kancellári palotáját. Mivel személyét és házat a szellemi fensőbbségének atmoszférája lengi körül, még a normann bárók is versengésnek szed, hogy gyermekeiket apródai közé felvétsék. Hogy maradhassanak érzéketlenek a páncélszerűsük ököl bajnokai a kancelláról áradó varázs iránt, mikor a király is Tamás úra bízta ügyét fia pallérozsait? Mellesleg, négy farkaskölyök ordas lelke szorult a királyi sütvénylencsékbe, akiket a kancellár szelid szava, okos intése varázsol emberlenné. Csak a sorban utolsó előtti fogja szelid jelenne és fizikai kiválósága folytán nevét beírni a történelembe. Ő lesz a költő, lovag, keresztiesvitész királyi Angliának: Richárd, az Oroszlánszívű.

Az okos kancellári kormányzás öt éve alatt virágzik Anglia. II. Henrik, e minden vágyában és indulatában féktelen hátróton, barátjává fogadja Tamás urat. A bölcsen tapasztatos államférfi úgy irányítja a nagyurat, hogy az látszólag szuverénként uralkodva, célszerű intézkedéseit az ő tervel szert hozza meg.

A baj Theobald canterburyi érsek halálakor következik be. Bár Becket hevesen tiltakozik a kinevezés ellen, a magát fortélyosan

okosnak képzelő király ráeróti a főpapi mitát. Pedig Tamás előre figyelmezteti királyi urát, hogy Krisztusnak is olyan elkötelezett szolgálja lesz, mint neki volt.

Henrik célja a bámulatosan ügyes kancellár főpapnepsítésével az volt, hogy a királyi befolyást az egyházi szervezet legbelsejébe ő árasssa szét. Nos, hogy a számításba hiba csúszott, azt már jelezte a kezdet. Választékos izlésével a lovagságnak ötfélekedési miniat szolgáló Tamás – szent hivatala felvétele napján – básonyöltönyét durva szerzetesi szőcsruhára cseréli fel. A beiktatási lakoma dásan terített asztal melé – csalódott normann püspöktársai helyett – Canterbury koldusait és szegényeit illeti. Végül pedig – mondván, hogy egyszerre két urat nem szolgálhat – kancellári pecsétjét visszaadja Henriknek.

Angliát a normann dőlyf és a szorgos százsokra kényszerített szolgál megalkodás két pólusa között kilobbanó villámok tüze fenyegeti. Az alsó papag és a szerzetesek is százsok, és a normann sanyargatás elől megfutva, mind több százs menekül a kolostorok menedékebe.

Tamás, akit kancellár korában a százs polgárok magasra kapzkodott renegátinak tartottak, egyháza főpásztoraként a nyomorult nép oltalmazó atyjává emelkedik.

A várakozásban rútal csalatkozott Henrik előbb jó szóval, rábeszéléssel próbálkozik, de erőfeszítései megtömek a krisztusi alázati, de rendíthetetlen akaratú érsek el-tökéltségén. Végül a kontinensre szárniz az engedetlen szolgát, és hogy főpapi mivoltában is megalázza, fiát, Henrik herceget York érsekével koronáztatja társuralkodóvá. Oktalan cselekedet volt, amire nem kerül sor, ha a király tanácsadja még az okos Tamás. A szerény szellemi képességű, de nagyratető kín-fajzat eszméjé dolgoz, hogy Anglia tetemes francioszági tartományait kiszakítsa a királyságból, és hübéri szolgálatait a nagy konkurensnek, a francia királynak ajánlja fel. Másrészt a canterburyi érsek sértetlen jog, hogy Anglia királyt ő koronázza meg. A keresztényi alázati Tamásban, aki a francia papag a kiválóságtalnak járó tisztelettel övez, felhorgad egy nagy egyházfejedelem acélos akaratá. A canterburyi érsek jogait bitorló yorki püspök-testvéret úgy köntözta, hogy etől még Róma is visszhangot ver. A szó szoros értelmében, mert a szentatya két, a yorki érseket és a királyt kiközösítő bullát juttat el a számnözöt Tamásból: használja őket belátás szerint az anyaszentegyház érdekében.

Henrik egy utolsó kísérletet tesz a kibéköl-

lésre. Bár elég nyilvánvaló, hogy a francia földön, Calais közelében létrejött találkozás nem jár eredményel, hiszen Tamás érsek jöttányit sem enged az egyház oltalmába, a vallás fedezékébe menekülő százsok kárára, a király kérésletére mégis visszatér angol földre. Ám ez nem old meg semmit. Kétségtelen, hogy Becket a megbékélés jeleket tűzre hajítja a király kiltakozására jogosító pápai bullát. A kormányzás száisi azonban a volt kancellár okos sugalmazását nélkülöző király durva ujjai között mindjobbban összebogozódnak. Henriket végképp elkieseri Tamás szelid makacsága, mellyel kitér a királyi szolgálata való visszatérés elől. Másrészt a canterburyi érsekiség mintegy hatalmi ellenpótlúsá válik, mely körül – talán nem is az érsek politikai csodaként szerint – az elnyomott százsok csoportosul. Bizonyára heves indulat dúl az érzéketlen megrokkant ítélőerejű Henrikben, a gyilkos szándék vádja alól azonban valószínűleg felmenthetjük, amikor udvaroncrai előtt ki-ejtji a megfogondatlan, végzetes szavakat: „Egy férfi sem akad, aki az árulóit meg-szabadítsa?”

A hatalom orv szándékaihoz mindig akad készséges végrehajtó. William Tracy vezetése alatt három normann hűbéres vágat Canterburybe, és a halálos fenyegetéssel sem megrendíthető Tamás érseket a székesegyházban mérszörölte le. A gyilkosság 830 éve, december 29-én történt.

A szörnyű tett híre futóférték terjed el, és különös módon a százsokkal egyidőben a normann hűbéresek is felháradnak királyuk ellen. Hiába vezekel Henrik, az eresztékeiben recsogó királyság összeomlik. Tamás érsek mártíriumából két maradandó eredmény fakad. Egyrészt az, hogy az Európa-szerte tisztelt vértanút már két év múlva a pápa szentté avatja, és Canterbury érseki sírja válik Anglia legnagyobb zarándokhelyévé. Másrészt a kancellár-érsek politikai életmóvét is visszahagy: zavaros évtizedek következnek ugyan, de az összeomlott királyság romjain létrejön a százs és normann népelemet egyenjogúan magába olvasztó középkori Anglia.

A Tamás érsek emléket őrző katedrális művészettörténeti leírása külön cikk tárgya lenne. Egy nevezetességre azonban feltétlenül téjünk ki. Főként azért, mert magyar művész alkotása, és aznek közvetlenségével hagyja emléttelül minden hazánkban kiadott útkönyv. Bossányi Ervin egy ragyogó kompozíciójára, a székesegyház színes üvegablakaira gondolok.

Nehéz feladatot vállalt az 1933 után Ang-

liába emigráló művész. A Becket-kápolnának megmaradt több, XIII. századbeli színes ablaka. Az eredeti minta és mérce jelenléte forrása lehet az összehasonlításnak, kritikának, devalváló értékítéleteknek. Másrészt az üvegfestészet különleges műfaj. A chartres-i dóm, a párisi Saint-Chapelle mesterei –ők jártak a művészet csúcsein – tiszta színekkel dolgoztak. Az üvegszemeket rögzítő ólomkeretezés is szerves része a képeknek. Az összehatást a színes mezőkön felragyogó fény és a sötét kontúrok csigavonalra együttesen váltja ki. A képezkesztés tehát egész más törvények alkalmazását igényli, mint a visszavert fényfői életrekelő olajfestmény komponálás.

Az üveglak életrekelője tehát a „szent fény, mely aicsorog a menny boltztontról”. Az alant vonuló szeptemberi felhők hézagai sajnos szűken mérk ki a napfény percseit. Letelepedünk szemközti az ablakkal, és várjuk a dicsó égiest felragyogását. A csendes szemlélődést a kompozíció részleteinek megfigyelésére fordítjuk. Tudjuk természetesen, hogy az üveglak nem a figurális ábrázolással, hanem színeinek drágaköszörrel feltündökölésével hat. Bossányira lenyűgöző, mintáértéklő élményként hatott Chartres mesterműveinek látványa. 1980 után megadott számára a lehetőség, hogy az egyik leghíresebb gótikus katedrálisba konzonans művet alkothasson. Vajon felnötte alkotóereje az ifjúkori álomhoz?

A felhők nyiladékaik áttör a fény, és felizzanak a vízen járó Krisztus és Szent Krisztóf legendájának színei. Tavaszai föl szőlje, aranyosán áradása, megnyílt egék kéjje omlik el a padozat márványkockáin. Valamint bábor tündöklik feladásom, méltón a nagy vértanú emlékéhez. A Regőszéről Angliába származott magyar nagyszerű művet alkotott Becket Tamás, a Szent tiszteletére.

Míg az úde templomkertben átkelve a parkológarázshoz hallagunk, tündödom az ember-élekl különös szövedékének szilfutásán. Bossányi élete 84 évből húszat sem töltött ideháza. Minden jelentős sikerét külföldön aratja. Főművei Helgolandtól Washingtonig és Oxfordtól Natalig díszítik három kontinens középeleiteit. Élete alkonyáról visszapillantva, 81 évesen mégis a következőket írja: „Baja, Szeremle, Sikkösd, Decs, Ócsényi, Bata, Hercegszántó az én igazi otthonom, melyekhez hű maradtam, bárbová és bárhogyan is sodort a sors.”

dr. Dániel József

KITÜNTETETT PEDAGÓGUSOK: DR. SZENTJÓBI SZABÓ TIBOR

Az Apáczai Csere Jánosról énevezett díj jelenleg a köz- és felsőfokú oktatásban tevékenykedő pedagógusok részére a legmagasabb szakmai kitüntetés. Dr. Szentjóbi Szabó Tibor, matematika-fizika szakos tanár egy esztendővel ezelőtt, a Magyar Kultúra Napján tüntették ki ezzel a díjjal. Azok a pedagógusok érdemelhetik ki ezt a címet, akik az oktatás mellett kutatómunkát végeznek, és iskolán kívüli szakmai tevékenységet is folytatnak. Aki ismeri őt, az tudja, hogy Szentjóbi Szabó Tibor e feltételeknek többszörösen is eleget tett: 1985-ben ledoktorált, eddig mintegy 80 pedagógiai tárgyú szakcikket publikált, elnöke a Magyar Pedagógiai Társaság Bács-Kiskun megyei tagozatának és az országos választmány tagja.

Munkahelyén, a Szent László Általános Művelődési Központban találkozunk. Dinamikus ember lévén, kérdéseimet megelőzve már említi, hogy Esterházy Péterrel olvasta az interjú a hitűsg műfaja, a beszélgetés nem. Javasolja: beszéljünk! Először arra kértem, hogy életútját és életfilozófiáját foglalja röviden össze.

„Debreceben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végeztem, majd a Tóth Árpád Gimnáziumban kezdtem pedagógusi pályámat. Volt módom a művelődési osztályon dolgozni, és innen kerültem 1971-ben a Tóth Kálmán Gimnázium és Szakközépiskolába Bájára, amelynek 21 évig voltam folyamatosan az igazgatója. Jelenleg szakértőként és vizsgálóként szerepelek a minisztérium listáján.

Most is vallom: nem haladni a művészet, hanem másoknál gyorsabban haladni. Ere kérdézet rá régebben egyik ismerősöm, és rögtön meg is válaszolta: tudja, miért viselik el magát nehezen a tanácsnál? Mert mire nekik eszükbe jut valami, maga már meg is oldotta.

Követendőnek ajánlom mindenkinek azt a szabályt, amit legplasztikusabban Klinghammer István, az Bőtvés Loránd Tudományegyetem rektora fogalmazott meg: a szemétdomb legyen magas, és ne a zakas hangos!”

Ma, amikor a pedagógust pályá társadalmi megbecsülése aránytalan leértékelődött, hogyan vélekedik a szakmáról a szakma kitüntetettje?

A pedagógus pályán legjobb hitelesítők a 10-15 éves érettségi találkozik, amikor a pályára állt: és már a gyerekeknevelésben is tapasztalatot szerzett volt diákok mondanak véleményt. Ezek mutatják meg, hogy mennyire voltak hasznosak a tanárokkal töltött órák, ekkor mondhatók meg igazán, hogy a rendezettség és emberségeség mennyire hozta meg eredményét.

Egyetlen kor pedagógusának sem jutott annyi változás osztályrésziül, mint a maiaknak. A mai kor pedagógusának művészeté abban van, hogy ilyen szerény feltételek között is a gyermek érdekében állítsanak vitortát az újabb szeljárásnak megfelelően. A kormányoson mőlük, hogy jó irányba menjen a hajó.

A példához igazítva a kérdést: milyen legyen a hajó rakománya?

Műveltség, azaz tudás plusz viselkedés. Így lehetnek tanítványaink jó szakemberek, akik szerződéses fejelemlet és kulturált kapcsolat tudnak teremteni és tartani.

Van-e vészhelyzet a pedagógiában?

Olyan, mint az azonos című TV filmsorozatban. Megoldódik. Ha a középiskolázást általánosság akarjuk tenni, akkor ez csak úgy történhet, hogy az eddig föl nem vett gyermekanyag is megjelenjen a középiskolában. Ezek pedig a gyengébb teljesítményűek, mert a jobbakat már fölveték eddig is. Ma úgy néz ki a dolog, hogy a gyerektömeg (csökkenő létszám ellenére is) hamarabb szétfeszíti az iskola eddigi kiépített rendszerét, minthogy mi, pedagógusok a minőség feladása nélkül megtelünk az új szituációnak megfelelő pedagógiai eljárásokot. Például érdemes megnézni a házirendeletet. Sokban századelőri származó szövegek lehetnek fel.

Ugyanaz a szabályozás érvényes, akár 15, akár 19 éves a diák.

Az egy pedagógusra jutó gyerekélszám-ról különböző adatok látnak napvilágot. Erre való hivatkozással vannak össze tanulócsoportokat, adnak el iskolákat, a mamdókban pedig továbbra is előfordulnak szükségstantermek. Az így kimutott megkötések csak papíron léteznek. Az iskolapadban ülő tanulók 24%-a valamilyen oknál fogva sérült (mentálhigiénés, pszichésen vagy fizikailag és így tovább). Ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni, nem lehet az európai szabványokat kellő magyarázat nélkül átismolni. A mai magyar gyereknevelésben nem elég a kevesebb pedagógus, sem akkor, ha a gyermek tehetséges, sem akkor, ha gondozásra szorul.

Százalékos arányban nincs több gyenge szakember a pedagógusok között, mint az orvosok, jogászok, mérnökök, vasutasok, útaszerelők stb. között. Hogy odakerült a pedagógus, ahova került, nem rajta múlt. Felvették a képzőintézménybe, ott évekig ismerték személyiségét, szakmai kvalitásait, oklevelet adtak ki. B szakaszban van a nagyobb hiba azoknál, akik elhitték az alkalmasságát. Az iskola az oklevél birtokában alkalmazta a pedagógust. Ha rosszul döntött, akkor rossz az intézménynek, a gyereknek és rossz a munkavállaló pedagógusnak, aki nem tehet arról, hogy őt alkalmazták.

Mik a tervei? Elégedett ember-e?

38 évi munka után szeretném annak gyümölcsöket élvezni. Szeretném, ha unokáim jó pedagógus kezébe kerülnének, s képesek lennének velük végigkövetni az akkori iskolafokozatok szakaszait. Örülök, ha tudásom megfelelően az akkori követelményeknek.

A közoktatásban dolgozom megszakítás nélkül, amit el lehetett érni, azt időben elértem. Többször kitüntettek, s jogszabály szerint meg is fizettek. Nem a jogszabály tehet arról, hogy ez kevés, mint minden pedagógusnál. A kérdésre a válasznak, és most gyakorlati éven egyik vezető tanárát idézném: a közoktatás területén értékes munkát végző emberek érzem magam. Édesapám pedagógus volt, és a feleségem is pedagógus. Van két felnőtt gyermekünk. Négy unokánk örülhetünk.

Közönöm a beszélgetést.

Schmidt Antal

Szabó Vilmos ciszterci tanár emlékének

Gyermekkorát Maklár falu végén töltötte, a vízmalomban született, a Bükkötli déjre, 1916. szeptember 13-án. Csak skisséget, a nagy lapost látta, vizek vették körül a házukat, kertjüket: a Kétvízkiöz. A madarak már akkor nagyon közel kerültek hozzák, s szinte ösztönösen leste, figyelte őket. Első élménye egy jégmadárrhoz fűződött. Az egy Ciszterci Gimnázium biológia-tanára volt rá nagy hatással. Édesapjával egy különleges színű verebet lövetett, csak hogy bemehessen a biológia-szertárba. Az iskola után azonnal elvázgatta a házi feladatot azért, hogy minél előbb mehessen a madarakhoz.

Tanára példája hatott rá, a ciszterci hivatást választja, s így a budai Szent Imre Gimnáziumban érettségizett. A Ciszterci Rendbe 1934-ben lépett. A Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett biológia-földrajz szakos középiskolai tanári diplomát. A pályaválasztásból adódóan szeretete volna doktori disszertációját a madárfészkek anyagából és építésének technikájából megírni, de professzora azt mondta neki, hogy csak az doktoráljon, aki vállalja a tudomány áldozatát, aki a választott témával egész életében hajlandó foglalkozni. Ő a szerzetes tanári hivatást választotta. Érvolyantásra volt dr. Pátkai Imre, a Madártani Intézet későbbi igazgatója, akivel később a terepen sokat madarászatként együtt. Áldozópappá Zircen szentelték 1941-ben. Kaplanként működött Zircen 1942-44 között. A páspádi rendházban teljesített szolgálat után tanár lett Baján, a III. Béla Gimnáziumban. Endrédy Vencel zirci Apát elve volt, hogy Baját is a többi négy ciszterci gimnáziumhoz hasonlóan szakmailag erősítse fiatal, lelkes tanárokkal. Ezt Bognár Benedek osztályfőnökömtől tudtam meg. Így kerültek Bajára: Bognár Benedek, Losonczy Timót és Szabó Vilmos tanárok. Szabó Vilmos tanár rá szívesen jött Bajára, mint vízsmolnár fia, ahol saját elmondása szerint a vízen éltek, vízi-cserkészcsapatot vezetett. A lelke telve volt idealizmussal, a szíve örömmel, hogy rendjének előjárósága ide küldte, ahol mindjárt otthon érezte magát. Új szellem

ármod munkájából. Osztályfőnöke lett a felletünk három évvel járó eminens osztályának. Haláláig sokan tartották vele a kapcsolatot.

Az iskolák államosítása után Baján hivatást, majd a kiscsicsolyi plébánián segédlelkész 1948-49-ben. Rendí oblatások tanára Zircen 1949-50-ben, majd kiscsicsolyi náriumi tanár Egerben 1950-51-ben. Általános iskolai tanár Velencén 1951-59-ig, majd Csákváron 1959-70-ig. A Hortobágyi Nemzeti Park Természetvédelmi Igazgatóságának tudományos munkatársa 1970-1983-ig, majd a Bütki Nemzeti Parkban 1983-84-ben folytatja tudományos munkáját. A Madártani Intézet úgynevezett synchron megfigyelési napján Csákvárról utazott a Hortobágyra, s figyelte meg a madarak életét, s küldte kitűnő madártani megfigyeléseit a Madártani Intézetnek. Sokszor a pásztorokkal töltötte éjszakáját kint a pusztán. Ezért nevezték ki a Hortobágyi Nemzeti Park megalakulásakor tudományos kutatónak. Nyugdíjasként Egerben élt, majd a Rend újrakezdeként, 1990 januárjától Zircre költözött, ahol haláláig, 1998-ig maradt.

A ciszterci gyászjelentéseknek különleges tartalma ad egy-egy, az elkötözött rendtag egyéjszékében mindig csodálatosan illő Szt. Bernát-i idézet. Szabó Vilmos tanár írta az állt: „A szív vidámságn felemeli és magabizs lendíti az embert. – Mint madarat a szárnya. – A Szíven fordul meg minden.” Ebben benne van minden, ami személyének és életének lényege volt, aminek példája és tanulsága jelentik számunkra a „szabói” örökséget.

Szabó Vilmos előadást tart a bajai ciszterci rendház kápolnájában. 1947. május 15. Görbe Ferenc gyűjteményéből

Bajai tanári munkássága:

A II. világháború után a kifosztott bajai gimnázium biológiai szertanának gyarapítása volt előrendű feladata. Kifőnően tudott „szőlőszőlő” célozni, s így tudta a III. Béla Ciszterci Gimnázium részére a télen itt tartózkodó, csontoltul madarat begyűjteni. Mint egyik szertanosa, többször gyűjtöttünk együtt vele a bajai Sugovicsokan esztorokat, a kis-csücsölyi homokos élőhelyen cicadellákat, homokfutrinkákat. Az egyik gyűjtés során mindkét szertanosa, így magam is megkaptuk a maláciát. Nem csoda, hisz ázsiai maláciát hoztak a „felszabadított” az elvittek fejében Szabó tanár úr és Nánay sebész főorvos úr a svájci vöröskereszt jóvoltából szerzett be az életmentő kórint!

Baján mint tanárak fóladata, sőt nem mint tanárak, mint emberek és mint természetjáróknak, kutatóknak, mindig az volt az izgalmas, hogy ahová került, mi van ott, mindig szétnézett, nem jédt meg, hogy most skógon van. Baj, az egész Duna-árter egy külön világ! A Duna-Tisza közti homokbuckák, amelyek most védettek, felkeltek érdekldését. Kélesen az ugartyúk fészkelését is megtalálta! Többeszer mondta, hogy ez egy egészen más világ. S mivel tanított, a gyerekek keressék azt is érte, hogy „mics magyarság” élt itt. A magyarságnak azonos a szomszéd népekkel vegyes keveréke, ez rendkívül izgalmas volt számára. A sok tehetőség tanulás is ennek a „hátrézköznök” tulajdonította. Ebből a tájból nőttek ki, a táj, a növény, állat, de az itteni embert is vizsgálta. Hangsúlyozta, hogy sokkal nagyobb, fenségesebb dolgokat találunk a gyönyörű értei erdőkben, mint a közyekben. Idézem írását: „Élet, csups élet az erdő. Csodálatos csend, a tél elői ebbe a vékony bakórába bújik meg az Élet! S a levél, majd a hótakaró alatt milliórd mini munkás dolgozik: kolhaszó-rofaszózó bűzterítók, rovarok, giliszták, féregkészenzt, alázatos fajai együtt dolgoznak. Készül a peték védő bevezete, a magvak magtára, előcsirázás, hibernálás, még csodálatosabb esemény. Egyetlen szajkó kiáltotta: Mátyás. Egyetlen fekete pirospapka harkály szólt. A nagy faképnos most komponálta egy odvas fán: Változók egy fakéreg külsejére, belsejére.”

Tanítása, amelyet személyes példamutatással is hitelesített, nem maradt nyomtalanul. Mértékártas, tübízskötlő, egyoldalúságtól való mentesség jellemezte. A gyermek egész személyiségét formálta, gazdagította, a ciszterci „Ardeet et laeoret!” gondolatával. A láng a szeretete, a fény, amely világít, a tudásra asszociál. Bennünket nemcsak oktattak, hanem neveltek is! A ciszterciek a

szereket iskoláját éltek, és hozták létre a gimnáziumban. Szabó Vilmos tanár úr személyében, módorban, a jellegzetes közmozdulatában, örökké mosolygós arcában benne volt az egész lelke! Nyugodt természetű, derék sugárzó egyéniség volt. Vezetése alatt a tanulás érdekes felfedező út volt. Megismertette a természet csodáit, megszerette az állatok, növények világát. Legtöbb öröme befejezése előtt tíz perccel elővette Fekete István egyik könyvét, abból csodálatos érzékek kiválasztott történetet olvasott fel. Kifőnően tudott tanítani, és amit tanított, maradandó hatásúvá tudta tenni kifőnő, frappáns rajzaival. Lényéből valami szuggesztív erő áradt.

Ököszen és Hajnalmadár c. munkáját akkor küldte meg nekem, amikor a hajnalmadár parazitáról írt dolgozatomat megküldtem Szabó Vilmos tanár úrnak. Téli, belpátfálvai élményét írta le: „Beut a főoltár előtt imádkoztam, a rózsabiakon meleg fény szóródott be a jégáldé templomba. S egyszer csak egy kis ököszen surrant be. A főoltár lábánál gyövesen keresgett, még a szőnyeg csücske alá is benézett pókok után kutatva. Kurta kis farkincájt magassra emelte, hogy nagyobbak lássák, integet vele. Apró, hétköznapi „munkaruhában” sürgő-forg, mint régen a szürke-barna ruhás munkás testvéreink. Szomorú tik-takja most jédt, hívogató. Csillag szemre ragyog. A csend még nagyobbra nő. Kis szíve megdobban. És csak én hallom csendesen csontogó, üvegcsengésű trilláját tüsszal. Kijövök az ajtón, és távozó felnézek a sziklára. Szálban álló, rég lerobantott, kisebb-nagyobb „sziklafalak” fehérlenek. Az egyik sziklafalon kiskék fölébe a csuszka rokona, a csodálatos, hamuszürke hajnalmadár. De amit fölébe sziklél, hajnalpírós szarmtyikre föl-föllebben. Ragyogó tollaztá madárka. Alapszíne füstszőz sűrűs, de amikor szárnyait kiterjeszti, hajnalpírós szarmtyikre és hóféhér pöttyös zamtyócsa csillog, mint egy lepkeszarmty. Egy pillanatra, s ledobja magát a mélység fölé. Két szárnyán kivitir a havasi róza hajnalpír virága. Aztán újra a sziklát öleli. Most néma, finom fityétt állg hallatja, vendég a Tátrából. A még magasabb hegyek, sziklák tizenetét hozta. Jelkép mindkettő. Ököszen a források, köves patakok gyökérfonájában lent a völgyben, hajnalmadár fönt a sziklacsövekben, köveken.”

Tanítványai szívébe is beoltotta a természet szeretetét. Remek stílusú, művészi érzékű s a vizuális színekkel való növények memorizálására egy leírás közlöm a virágos bajai rétről.

„Oroszlánfőg, zörgőfü anyagsírga virágit

ezüst bőbötökké válnak, és küldik-küldik világgá magjait. Figyünk! katángvirágok (ikória kávépótló), narancsszírga gyűjtővirányíli bokrosok!két látogunk az ég felé. Lila örögszemfejecskék, hóféhér és anyagsírga keresztcsékek millióinak bokrérti lengenek, hajladoznak. Tejtöltő és febré galaj (Cruciferae család) - millió kereszt. Legmagassabbra nyúló lángoknál sírga tűzben az ökörfakétkörő nagy virágit. Letérlede rím nekem a mini virágpróságok, és feltűnik a zöld ezer változta, a füvek alapszönyege. És a fívirágok egyszerű, karcsú csodái, vékony sírga porzók a fűzereken, kalászonkon, bugákban. Eltűnőek, egyfőrnék, lelapulók és magasra kiemelkedők, lengők, karostársúli szépségek. Intenek, alapszönek, összefogóalnak, kereteznek. Színek hullámzó tenger, felejtethetetlen nyári virágöznyeg.”

Később, amikor már biológus tanár voltam, többször meghívott a Pannónalmi Benécs Gimnáziumba vetített előadást tartani, mindeköz után sem tudtam másokét szölitani csak „tanár úrnak”. Azt is szerényen elhallgattam, amikor a Hortobágyi Nemzeti Parkban mint kutató dolgozott, Óriás nevezet el egy új, a tudományra nézve is új atkafajt Mahunka Sándor akadémikus: Myrianoctus szaboi sp. n. néven.

Ő ajánlotta, hogy az érettségizők utolsó biológiai óráját az arborétumban tartsam. Ott a kontyvirág kis levélkedarábját fogassam meg diákjaimmal, sohasem fogják elfelejteni a kalcium-oxalát szúrós, csípős ízét. Levelezésben álltam Szabó Vilmos tanár úrral haláláig. Egyszer egy szép kriván-túrni képeslapot küldtem részére. Ezt válaszolta: „Egyszer ott aludtam hálószobákban az utolsó rőrfenyőgök egyike alatt. Arra ébredtem, hogy egy medve nyalodsa az arcomat. Persze ez csak álom volt, mert eső esett rám. A mormotákat itt fényképeztem.”

Megküldte A Vértés természetesi értekei c. könyvét a következő dedikációval: „A Természet az ég kék selymébe kötött Biblia, mely Istenről beszél, s melyben Isten beszél.” Ebben a kifőnő könyvben fogalmazta meg Ars poetica-jait is: „A túlzott igények, szerzések, taposások, önzések, hobbik, zajos rohanások világában inóda a természet. Minden hangya boldog a botyóban, minden fiatal sejt örül, amikor az öreg fű virágzik, természet hoz. Harmónia, rend, szépség körülötteink. Bellőllő kialakított, értelmes, erős élet, színlétköz szőlő szépség, tiszta öröm a természet. Nemcsak tanít, nevel is. ... A csend hála és öröm. Ezért trillázik mindenfelé a fülemilék: füvölájja, hürdetve a Természet és Élet tiszta forrásait.”

Mi, volt bajai ciszterci diákok szeretettel

gondolnak vissza iskolás éveinkre, tanáraink! Való közvetlen kapcsolatunkra, hálás elismerésel mutassuk rá azokra a komoly szellemi és erkölcsi alapokra, amelyeket ott szereztünk. Tudjuk, hogy milyen alapos, kötelességünkre szokatlan, de szeretettel átított nevelés folyt a Ciszterci III. Béla Gimnáziumban. A ciszterci tanár lelke olyan, mint a ciszterci viselet. A fekete skapulát derűs,

napsugár színű reverendát takar. Szabó Vilmos tanár új pedagógiai elve volt, hogy a diákokat szeretni és tisztelni kell. A természetes fegyVERNEM a kölcsönös tiszteleten alapuló rend. Ellenőrzött követelmény nélkül nincs nevelés, nemesebbé: Többé, nemesebbé tenni, és szilárdabbé, nemesebbé lenni, a ciszterci nevelés elvét hirdette.

AZ „EMBERKÖZELI ÁLLATVILÁG” III.

Mint azt a sorozat legutóbbi részében példák illusztráltak, az állatvilág különböző fejlettségi fokán álló fajai egyszerűbb vagy bonyolultabb viselkedési mechanizmusokat produkálnak. E megnyilatkozásaik – akár mozgáskombinációkban, akár hangadásban vagy mindkettőben – alapjában véve az idegrendszer szervezeti fokának függvényeként értelmezhetők.

A modern evolúciós elméletek eddigi eredményei nem tehetik kétségessé az állatvilág és az ember biológiai rokonságának kimondását. Az ún. evolúciós – genetikai, anatómiai, élettani – bizonyítékok sokasága sorolható fel, amelyek nem véletlen hasonlóságokat jelentenek. Leglátványosabban fejezi ezt ki a biogenetikai alapörvény, amely kimondja: egy gerinces állat a megtermékenyítéssel kezdődő egyedfejlődése során röviden megismétli a törzsféjlődést. Ezen általánosítás alól az ember sem vonható ki. A megszületett „emberke” felcsiperedése során azokat a mozgási és kommunikációs képességeket fejleszti, amelyek bizonyos, általános képességeket, továbbá speciális egyedi sajátosságokat jelentenek számára. Így, az alig egy százaléknyi különbség a genetikai anyagban látványos pszichikai képességeikben eltérést jelent az emberhez legközelebbi rokonságban lévő emberzsabás majmokhoz képest! Ez az eltérés szinte jelentéktelen azonban az emberpalánta első éveiben! Csak az egyedfejlődés későbbi szakaszában válnak el az ember kimagasló absztrakciós egyetevékenysége révén az ember viselkedési, kommunikációs tulajdonságai nevezett elődeitől, amelyek a törzsféjlődés legmagasabb fokára történő helyzetét jelentik számára.

Hogy ebben mennyire fontos a jól működő idegrendszer, azt jól érzékelhetjük az olyan esetekben, amikor genetikai rendellenesség vagy egyéb okok következtében az agykéreg nem működhet normálisan. Egy Down-kóros ember lehetőségei szinte meg-

egyeznek legértékesebb elődeinknél látható tulajdonságokkal!

A fejlődés minél magasabb fokán van egy állat, annál több megtanulható képességgel rendelkezhet. Valójában tehát az idegrendszer fejlettségi foka szabja meg egy faj öröklött vagy szerzett pszichikai/lelki képességeit. A „pszichikai képesség” jelző szerkezetet itt az alábbi értelemben használom: minden idegrendszerrel rendelkező állat a szervezeteiből vagy a kívülvilágból származó ingereket kódolja, és azokra megfelelő választ ad. Hogy e működés menzire egyszerű vagy bonyolult, az fejlettségbeni különbséget is jelent emellett. A „lelki” az „észletés”, a „tudatos” működés kifejezések ugyan elterjedt terminológiák, de egyértelmű, szabatos definíciójuk szinte napjainkig hiányzik: egyszerűen nem alkalmasak arra, hogy az idegrendszeri működéseket megnyugtatóan elkülöníthessük! Tehát az a kijelentés, hogy csak az embernek van igazán lelki élete és tudata, túhaladottnak tekinthető napjainkban, ha az állatvilágban tapasztalható sokféle pszichés megnyilatkozást értelmezni kívánjuk. A modern tudat-meghatározás szerint ugyanis minden olyan állatnak tudata van, amelyek képesek környezetük modeljét idegrendszerével elkészíteni, raktározni és alkalmasint célszerűen működtetni saját fennmaradása érdekében. E működéseket veleszületett és szerzett képességeiként különíthetjük el aszerint, hogy különösebb tanulás nélkül vagy rövidebb-hosszabb tanulás útján válik egy egyed viselkedési mechanizmusává a kérdéses tevékenység. Természetesen a célszerű tevékenységek bonyolult modellezésére csupán az ember képes valójában, hisz az egyedülállóan variábilis nyelvű, rújos, mimikai stb. absztrakciók kitalálása, átvétele és átadása is igazán emberi specifikum. Az állatoknál és az emberrel egyaránt vannak ún. öröklött mozgásmintázatok: a madarak csipegető, táplálékszerző, repülő

mozgásai, az embernél a mosoly, a főlelemzés stb. ilyen adottságok. A környezeti feltételekhez történő bizonyos alkalmazkodás, a játékoság, az utánzás, a fajtársak és a különböző fajok közötti kommunikációs képességek, szociálisitás, utódgondozás, egyéb célszerű cselekvések az embernél és állatoknál egyaránt széles variációkban megfigyelhetők, ami a biológiai rokonság viselkedései rokonisági bizonyítékait jelentik. A fő különbség talán csupán az, hogy mindezek az embernél sokkal összetettebb, absztraktabb mechanizmusokban realizálódhatnak.

A tanulási képesség természetesen nem csak a faj fejlettségi fokától függ, hisz számos példát jelzi az embernél és bármelyik állatfajnál fellelhető egyedi, látványosan érzékelhető képességet, amely magatartásukban, valamilyen extra tevékenység végzésében jelennek meg. Az ember közelébe kerülő vad- és háziállatok szerzett viselkedési szokásai szintén tanítják az embert. Remélve, hogy e rendagyó gondolatsohokkal sikerült orientálóan kedves olvasómat: talán mégsem vagyunk annyira mások filogenetikai elődeinknél?

dr. Lakó Ferenc

BAJAI HONPOLGÁR

Városfőrtérmet és
Környezetvédelmi Lap

Megjelenik minden hónap
első napján ISBN 1416-4469

<http://www.bajaiobs.hu/baja/honpolgar/mutato.htm>

Szerkesztő a szerkesztőbizottság

Felöl vezető:

Bácsi Tibor

Tajagi:

Bácsi László, dr. Dániel József, Jász Anikó,
Kovács Zita, dr. Laki Ferenc, Sárosi József,
dr. Solymos Ede, Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:

Bácsi Anita

Legalapító és kiadó:

Cyvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:

6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.

Fennatartó:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

GTP Kereskedelmi Bank Rt.

Bajai Fiókja 1173033

Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:

Aréni Nyomda Kft.

Baja, Amla u. 15. Tel: 79428-944

KÉZIRATOT, PÉNYKÉFT NEM ÖRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.